

Rapportage

De invoering van referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het VMBO

In opdracht van: STICHTING PLATFORMS VMBO
Contactpersoon: mevrouw J. Kerkhoffs en de heer J. de Kruijf

Utrecht, november 2010
DUO MARKET RESEARCH
drs. Vincent van Grinsven
dr. Eric Elphick

Postbus 681
3500 AR Utrecht
telefoon: 030 263 1080
e-mail: info@duomarketresearch.nl
URL: www.duomarketresearch.nl

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	4
2	DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK	5
3	ONDERZOEKSOPZET	6
3.1	Onderzoeksgroepen en steekproef.....	7
3.2	Methode van onderzoek.....	6
4	SAMENVATTING.....	8
5	ONDERZOEKSRESULTATEN.....	13
5.1	Bekendheid met de invoering van de referentieniveaus.....	14
5.2	De houding ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus.....	19
5.3	Knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus	23
5.3.1	Knelpunten	23
5.3.2	Realisme eindniveau taal	24
5.3.3	Realisme eindniveau rekenen.....	25
5.3.4	Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van taal.....	26
5.3.5	Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van rekenen	27
5.3.6	Docenten over hun vaardigheden op het gebied van taal.....	28
5.3.7	Docenten over hun vaardigheden op het gebied van rekenen	30
5.3.8	Beschikbaarheid ondersteunende lesmaterialen voor taal en rekenen.....	32
5.4	Voorkeuren voor bijscholing en ondersteuning	34
5.4.1	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens leidinggevenden.....	34
5.4.2	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens docenten	36
5.4.3	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens leidinggevenden ..	41
5.4.4	Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens docenten	42
5.5	Het huidige aanbod van taal- en rekenonderwijs	47
5.5.1	Taalonderwijs	47
5.5.2	Rekenonderwijs.....	49
5.6	Gevoerd beleid en toekomstig beleid betreffende de invoering van de referentieniveaus	53
5.6.1	Tot nu toe genomen maatregelen	53
5.6.2	Toekomstige maatregelen	57
5.6.3	Samenwerking.....	59
5.6.4	Overige voorbereidingen	61

5.7	Onderscheid docenten avo: α -, β - en γ -vakken.....	62
-----	--	----

- Bijlagen:
- Toelichtingen en antwoorden open vragen docenten
 - Toelichtingen en antwoorden open vragen leidinggevenden

1 INLEIDING

In 2008 heeft de Commissie Meijerink referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen voor het onderwijs (PO, VO en MBO) geformuleerd. De referentieniveaus zullen bij wet worden ingevoerd. Voor het VMBO betekent dit onder meer dat:

- voor alle leerwegen van het VMBO het zogeheten referentieniveau 2F voor de Nederlandse taal en voor rekenen gaat gelden (alle leerlingen moeten aan het eind van het VMBO referentieniveau 2F voor taal en rekenen bereikt hebben);
- leerlingen een verplichte eindexamentoets rekenen krijgen;
- leerlingen het referentieniveau taal verwerkt krijgen in het examen Nederlands.

STICHTING PLATFORMS VMBO (hierna SPV) wil meer inzicht in o.a. hoe het VMBO (docenten beroepsgerichte vakken, docenten algemeen vormende vakken en leidinggevenden) zich voorbereidt op de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. SPV heeft DUO Market Research gevraagd onderzoek te doen waarmee het gewenste inzicht wordt verkregen.

Dit rapport bevat de resultaten van het onderzoek.

2 DOELSTELLING VAN HET ONDERZOEK

De onderzoeksdoelstellingen van het onderzoek luiden:

1. *Inzicht krijgen in de mate waarin docenten beroepsgerichte vakken, docenten algemeen vormende vakken en leidinggeevenden in het VMBO bekend zijn met de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen.*
2. *Inzicht krijgen in de houding van docenten beroepsgerichte vakken, docenten algemeen vormende vakken en leidinggeevenden in het VMBO ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen (na uitleg van wat deze invoering inhoudt).*
3. *Inzicht krijgen in de knelpunten die docenten beroepsgerichte vakken, docenten algemeen vormende vakken en leidinggeevenden voorzien bij de invoering van de referentieniveaus:*
 - *de haalbaarheid van de referentieniveaus voor de leerlingen van de verschillende leerwegen*
 - *de taal- en rekenvaardigheden van de docenten*
 - *de didactische vaardigheden van de docenten wat betreft taal- en rekenonderwijs aan VMBO-leerlingen*
 - *de beschikbaarheid van ondersteunend lesmateriaal*
 - *e.d.*
4. *Inzicht krijgen in de voorkeuren van docenten beroepsgerichte vakken, docenten algemeen vormende vakken en leidinggeevenden t.a.v. onder meer:*
 - *bijscholing van docenten wat betreft hun taal- en rekenvaardigheden en wat betreft hun didactische vaardigheden*
 - *de wijze waarop taal en rekenen aangeboden gaat worden: aparte vakken voor taal en rekenen of taal en/of rekenen geïntegreerd in avo- en/of beroepsgerichte vakken (en indien geïntegreerd; in welke vakken dan met name?)*
 - *de afstemming met andere VMBO's, met de HAVO, met het VWO, met het MBO*
 - *e.d.*
5. *Inzicht krijgen in het beleid dat op school reeds wordt gevoerd en dat in de nabije toekomst zal worden gevoerd wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen: welke acties/activiteiten onderneemt men/gaat men ondernemen? Zal er worden samengewerkt met andere VMBO's, met de HAVO- en/of VWO-afdeling, met het MBO? Enzovoort.*

3 ONDERZOEKSOPZET

3.1 Methode van onderzoek

Veldwerk

Het veldwerk van het onderzoek is uitgevoerd in oktober 2010.

Het onderzoek is online verricht, dat wil zeggen dat deelnemers de vragenlijst online hebben ingevuld.

De platforms hebben de docenten beroepsgerichte vakken op verschillende manieren opgeroepen om de online vragenlijst in te vullen:

- via een banner op de site van de SPV waarmee de docenten beroepsgerichte vakken via een URL direct in de online vragenlijst terecht kwamen;
- en
- er is een e-mailing verstuurd naar leden van de platforms met daarin verwerkt een URL naar de website van SPV. Op deze website konden de docenten door op een link te klikken de vragenlijst activeren.

Het onderzoek onder docenten algemeen vormende vakken en leidinggevend VMBO heeft als volgt plaatsgevonden:

- De docenten algemeen vormende vakken en leidinggevend ontvingen een e-mail met een korte uitnodiging tot deelname aan het onderzoek. In deze e-mail is een persoonlijke URL verwerkt waarmee de deelnemer de vragenlijst kon activeren;
- De vragenlijst is online ingevuld;
- Na enkele dagen werd naar de non-respons een digitale reminder gestuurd.

Voor het onderzoek onder de docenten algemeen vormende vakken en leidinggevend zijn voorzieningen getroffen dat elke deelnemer slechts één vragenlijst kon invullen.

De technische realisatie van dit deel van het onderzoek is door DUO MARKET RESEARCH in eigen beheer uitgevoerd en gemanaged.

Vragenlijst

De vragenlijst is in nauw overleg met de opdrachtgever samengesteld.

3.2 Onderzoeksgroepen en steekproef

Voor het onderzoek is een steekproef gerealiseerd van 1232 respondenten. Deze zijn als volgt over de te onderscheiden functies en clusters verdeeld.

Functie	aantal	%
Docenten algemeen vormende vakken (avo)	518	42%
Docenten beroepsgerichte vakken (bgv)	317	26%
Leidinggevenden	397	32%
Totaal	1232	100%

In totaal zijn circa 6000 docenten algemeen vormende vakken en 1850 leidinggevenden op hun e-mailadres benaderd. Docenten beroepsgerichte vakken zijn niet persoonlijk op hun e-mailadres benaderd, maar zijn via de website van SPV en een digitale nieuwsbrief uitgenodigd aan het onderzoek deel te nemen.

Docenten algemeen vormende vakken: Cluster	aantal	%
Alfa	251	51%
Bèta	148	30%
Gamma	93	19%
Totaal	492 ^a	100%

^a Van 26 respondenten ontbreekt informatie betreffende het vak waarin men les geeft.

4 SAMENVATTING

In oktober 2010 is een onderzoek uitgevoerd onder docenten en leidinggevendenden in het VMBO. Onderwerp van het onderzoek was de invoering van de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het VMBO.

Aan het onderzoek – dat online is uitgevoerd – hebben in totaal 1.232 docenten en leidinggevendenden werkzaam in het VMBO deelgenomen: 518 docenten algemeen vormende vakken (avo), 317 docenten beroepsgerichte vakken (bgv) en 397 leidinggevendenden (teamleiders, directeuren, afdelingsleiders).

In deze paragraaf worden de belangrijkste resultaten besproken.

Bekendheid met de invoering van de referentieniveaus

De overgrote meerderheid van de docenten avo (82%), docenten bgv (71%) en leidinggevendenden (98%) is op de hoogte van het feit dat de referentieniveaus inmiddels bij wet zijn ingevoerd. Onder de docenten bgv is er nog een relatief grote groep (29%) die niet bekend is met dit feit. Voor leidinggevendenden en docenten avo geldt bovendien dat de meerderheid (90% en 61%) aangeeft 'inhoudelijk goed of globaal bekend te zijn' met de invoering van de referentieniveaus. Voor docenten bgv geldt dat de helft (52%) aangeeft inhoudelijk niet bekend te zijn met de invoering van de referentieniveaus.

Houding ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus

Alle docenten en leidinggevendenden (zowel degenen die bekend zijn als degenen die niet bekend zijn met de referentieniveaus) is vervolgens uitgelegd wat de invoering van de referentieniveaus betekent. Vervolgens is gevraagd hoe zij tegenover de invoering van de referentieniveaus staan. De overgrote meerderheid van de docenten en leidinggevendenden staat positief tegenover de invoering van de referentieniveaus: docenten avo 72%, docenten bgv 76%, leidinggevendenden 78%. De groep die expliciet negatief tegenover de invoering staat is relatief klein: docenten avo 5%, docenten bgv 3% en leidinggevendenden 8%. Degenen die negatief tegenover de invoering staan is om een toelichting gevraagd. Als reden voor deze negatieve houding noemen docenten en leidinggevendende relatief vaak dat zij zich zorgen maken over 'de haalbaarheid van de referentieniveaus voor bepaalde groepen VMBO-leerlingen'.

De positieve houding van docenten blijkt ook als wij hun vragen of 'zij het als hun taak zien om – al dan niet met andere docenten – VMBO-leerlingen in taal en rekenen te onderwijzen'. Een ruime meerderheid van de docenten blijkt het als 'hun taak' te beschouwen:

- voor 'rekenen': 62% van de docenten avo ziet het als 'hun taak' om leerlingen in rekenen te onderwijzen, van docenten bgv is dit 81%;
- voor 'taal': docenten avo 72% en docenten bgv 71%.

Knelpunten bij invoering van de referentieniveaus

Ondanks de positieve houding voorziet een grote groep leidinggevenden (73%) en docenten (avo 44% en bgv 50%) knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus op de eigen school. Spontaan (dus niet geholpen) noemen leidinggevenden en docenten met name de volgende knelpunten:

- de beschikbare tijd (in het verlengde daarvan de reeds hoge werkdruk);
- de haalbaarheid van de referentieniveaus voor bepaalde groepen leerlingen;
- de financiën;
- het inplannen van de benodigde tijd in het huidige lesprogramma;
- de scholing van docenten.

Vervolgens hebben we docenten en leidinggevenden mogelijke knelpunten voorgelegd:

1. *Mogelijk knelpunt 1: de haalbaarheid van het eindniveau 2F voor het VMBO*
Voor taal en rekenen is het beeld nagenoeg gelijk: een meerderheid van de docenten en leidinggevenden vindt het eindniveau 2F niet reëel/haalbaar voor leerlingen in de basisberoepsgerichte leerweg. Ook voor de andere leerwegen (kaderberoepsgericht, gemengd en theoretisch) geldt overigens dat een substantiële groep docenten en leidinggevenden niveau 2F niet reëel/haalbaar vindt.
2. *Mogelijke knelpunt 2: docenten zijn mogelijk niet in staat om reken- en taalonderwijs aan VMBO-leerlingen te geven*
De meerderheid van leidinggevenden is van mening dat hun docenten over voldoende vaardigheden op gebied van Nederlandse taal beschikken om op school VMBO-leerlingen in taal te onderwijzen: 89% is van oordeel dat dat geldt voor docenten avo, 65% is van oordeel dat dat geldt voor docenten bgv.
Voor rekenen hebben we vergelijkbare vragen voorgelegd: 84% van de leidinggevenden is van oordeel dat de docenten avo over voldoende rekenvaardigheden beschikken om VMBO-leerlingen in rekenen te onderwijzen, voor docenten bgv is het percentage met 79% vergelijkbaar.

Ook de docenten zelf zijn positief over 'hun eigen capaciteiten om VMBO-leerlingen taal en rekenen te onderwijzen'. We hebben de docenten voor de vier taaldomeinen (begrippen/concepten/ taalverzorging, schrijfvaardigheid, leesvaardigheid, mondelinge

taalvaardigheden) en de vier rekendomeinen (verbanden, meten/meetskunde, verhoudingen, getallen) gevraagd of zijn van mening zijn dat zij over voldoende vaardigheden beschikken om taal- en rekenonderwijs te onderwijzen. Voor alle onderscheiden domeinen geldt dat driekwart of meer dan de docenten van mening is dat ze over voldoende vaardigheden beschikken.

Desondanks is er wel een duidelijke na- en bijscholingsbehoefte. Leidinggevend en de docenten signaleren die behoefte. Opvallend is dat die behoefte met name 'de versterking van *didactische vaardigheden van de docent* betreft', zowel voor taal als voor rekenen.

Docenten bgv hebben een sterkere behoefte aan (didactische) na- en bijscholing dan docenten avo. Globaal geeft circa 40% van de docenten bgv aan 'behoefte te hebben aan versterking van de eigen didactische vaardigheden op het gebied van taal en rekenen', voor docenten avo ligt dat percentage rond de 30/35%.

3. *Mogelijk knelpunt 3: onvoldoende ondersteunende lesmaterialen voor taal en rekenen*

Op de algemene vraag of er voldoende bruikbaar en voor de doelgroep geschikt ondersteunend materiaal beschikbaar is voor taal en rekenen, antwoordt de overgrote meerderheid bevestigend (de groep die aangeeft 'dit niet te weten' buiten beschouwing latend). Dat geldt zowel voor leidinggevend en als voor docenten.

Als we de docenten echter een lijst met ondersteunende materialen voorleggen met de vraag of ze daar behoefte aan hebben, zien we een ander beeld. Circa de helft van de docenten (avo en bgv) geeft aan behoefte te hebben aan:

- concrete leerlingopdrachten (voor taal en rekenen);
- diagnostische toetsen (voor taal en rekenen);
- voorbeeldtoetsen (voor taal en rekenen);
- voorbeeldmateriaal aan de hand waarvan duidelijk wordt gemaakt hoe taal/rekenen geïntegreerd kan worden in een ander vak (dan wiskunde);
- docentenhandreikingen met informatie over hoe taal en rekenen aan kan worden geboden in het vak dat de docent reeds verzorgt.

Huidig aanbod taal- en rekenonderwijs

Op nagenoeg alle VMBO-scholen wordt het taalonderwijs momenteel binnen het vak Nederlands aangeboden. Op een derde van de scholen (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevend en) wordt het taalonderwijs geïntegreerd aangeboden in de algemeen vormende vakken, op een kwart van de scholen geïntegreerd in de beroepsgerichte vakken.

Op één op de vijf scholen wordt taalonderwijs in een apart vak aangeboden: taal, hulplessen/training taal, extra taallessen e.d.

Op nagenoeg alle VMBO-scholen wordt het rekenonderwijs momenteel binnen het vak wiskunde aangeboden. Op één op de vijf scholen (ook nu weer uitgaande van de antwoorden van de leidinggevend en) wordt het rekenonderwijs geïntegreerd aangeboden in de algemeen vormende vakken, op ruim een kwart van de scholen geïntegreerd in de beroepsgerichte vakken.

Op bijna de helft van de scholen wordt rekenonderwijs in een apart vak (niet wiskunde zijnde) aangeboden: rekenen, basistraining rekenen, een 'apart rekenuur' e.d.

Op één op de zes scholen is nu reeds sprake van 'één aanpak van het rekenonderwijs (b.v. één didactiek, één remediërende aanpak) waar iedereen zich aan houdt'.

Reeds genomen (beleids)maatregelen

Aan leidinggevenden en docenten is gevraagd welke (beleids)maatregelen reeds zijn genomen met het oog op de invoering van de referentieniveaus. Opvallend is het grote verschil tussen de antwoorden van de leidinggevenden en de docenten. In de ogen van de leidinggevenden zijn er al veel meer maatregelen genomen dan in de ogen van de docenten.

Op minimaal een kwart van de scholen (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevenden) zijn reeds de volgende (beleids)maatregelen genomen:

- de docenten op school zijn geïnformeerd over de invoering van de referentieniveaus (63% van de leidinggevenden geeft dat aan);
- er zijn afspraken gemaakt met de docenten van verschillende vakken over een gemeenschappelijk taal- en rekenbeleid (41%);
- er is overleg gevoerd met/tussen de verschillende sectoren op school (36%);
- op school is geïnventariseerd of de gebruikte leermethoden 'voldoen' aan de referentieniveaus (25%).

Maatregelen die binnen nu en twee jaar genomen gaan worden

Aan zowel leidinggevenden als docenten is gevraagd 'welke maatregelen de school tussen nu en twee jaar gaat nemen met het oog op de invoering van de referentieniveaus'. Het is niet verrassend dat ongeveer de helft van de docenten aangeeft dat niet te weten.

Op circa de helft van de scholen worden binnen nu en twee jaar de volgende maatregelen genomen (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevenden):

- het taal- en rekenonderwijs wordt geïntegreerd in de algemeen vormende vakken (59% van de leidinggevenden geeft dat aan);
- de referentieniveaus worden vertaald naar de verschillende vakken (54%);
- na- en bijscholing gaat aangeboden worden aan de docenten (49%);
- het taal- en rekenonderwijs wordt geïntegreerd in de beroepsgerichte vakken (47%);
- er zal een inventarisatie worden gemaakt van de taal- en rekenonderwerpen die reeds onderdeel uitmaken van het beroepsgerichte programma (44%).

Samenwerking met andere afdelingen en/of scholen

De meerderheid van de scholen werkt samen met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen v.w.b. de invoering van de referentieniveaus (uitgaande van de antwoorden van de leidinggevenden):

- 55% van de leidinggevenden geeft aan samen te werken met de onderbouw van het VMBO (deze leidinggevenden zijn kennelijk zelf betrokken bij de bovenbouw);
- 45% van de leidinggevende geeft aan samen te werken met andere VMBO-afdelingen op school (andere afdelingen dan waarbij de leidinggevende zelf betrokken is);
- 13% van de leidinggevenden geeft aan samen te werken met de havo- en/of vwo-afdeling van de school.

Er wordt ook samengewerkt met andere onderwijsinstellingen:

- 27% van de leidinggevenden geeft aan dat zij samenwerken met het MBO;
- 22% geeft aan samen te werken met andere VMBO's;
- 13% geeft aan samen te werken met PO-scholen.

5 ONDERZOEKSRESULTATEN

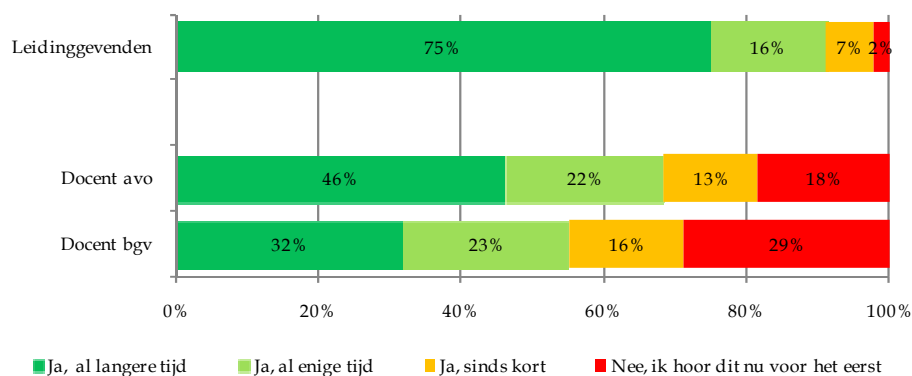
In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven.

In de eerste twee paragrafen worden de bekendheid met (§ 5.1) en de houding tegenover de invoering van de referentieniveaus beschreven (§ 5.2). In paragraaf 5.3 worden knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus genoemd. De behoefte aan bijscholing en ondersteuning wordt besproken in paragraaf 5.4. Vervolgens worden het huidige aanbod van taal- en rekenonderwijs (§ 5.5) en het tot nu toe gevoerde en toekomstige beleid betreffende de invoering van de referentieniveaus beschreven (§ 5.6).

Daar waar mogelijk (omdat zowel leidinggevend en docenten dezelfde vragen zijn gesteld) worden resultaten van leidinggevend en docenten gezamenlijk gepresenteerd. De groep docenten is daarbij uitgesplitst naar docenten algemeen vormende vakken (avo) en docenten beroepsgerichte vakken (bgv). Vragen die alleen aan leidinggevend of alleen aan docenten zijn gesteld, worden apart beschreven. Tot slot worden in paragraaf 5.7 de onderzoeksbevindingen voor docenten algemeen vormende vakken beschreven, uitgesplitst naar drie clusters van vakken (α -, β - en γ -vakken).

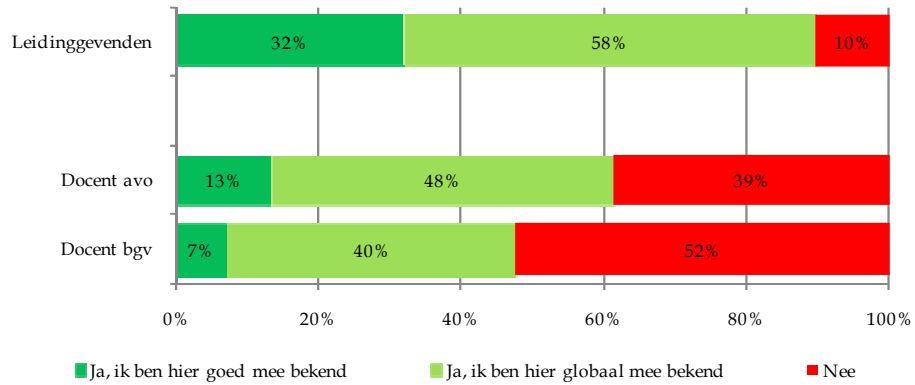
5.1 Bekendheid met de invoering van de referentieniveaus

In 2008 heeft de Commissie Meijerink referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen voor het onderwijs (PO, VO en MBO) geformuleerd. De referentieniveaus zijn inmiddels bij wet ingevoerd. Bent u hiervan op de hoogte?

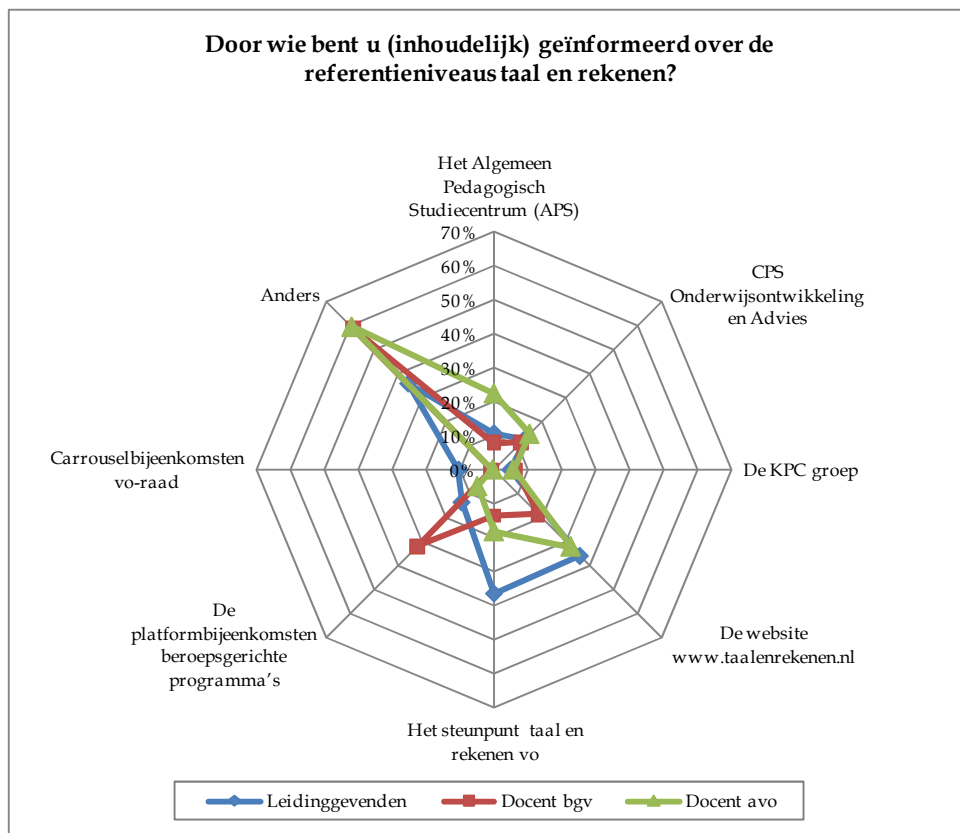

Een ruime meerderheid van de leidinggevenden in het VMBO (98%) geeft aan op de hoogte te zijn van de invoering van de referentieniveaus van de Commissie Meijerink. Circa vier vijfde van de docenten algemeen vormende vakken (avo) (82%) en 71% van de docenten beroepsgerichte vakken (bgv) geeft aan van de invoering van de referentieniveaus op de hoogte te zijn.

Bent u inhoudelijk bekend met de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen?

Een derde van de leidinggevenden (32%) en circa één op de tien docenten (avo en bgv) is (naar eigen zeggen) inhoudelijk goed bekend met de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. Circa de helft van de docenten bgv is er niet mee bekend.

De leidinggevenden en docenten die hebben aangegeven inhoudelijk bekend te zijn met de referentieniveaus, hebben we vervolgens gevraagd door wie zij (inhoudelijk) zijn geïnformeerd over de referentieniveaus.

Leidinggevenden noemen het vaakst het Steunpunt taal en rekenen vo en de website www.taalenrekenen.nl als informatiebron over de referentieniveaus.

Docenten avo noemen relatief vaak de website www.taalenrekenen.nl en docenten bgv relatief vaak de platformbijeenkomsten beroepsgerichte programma's.

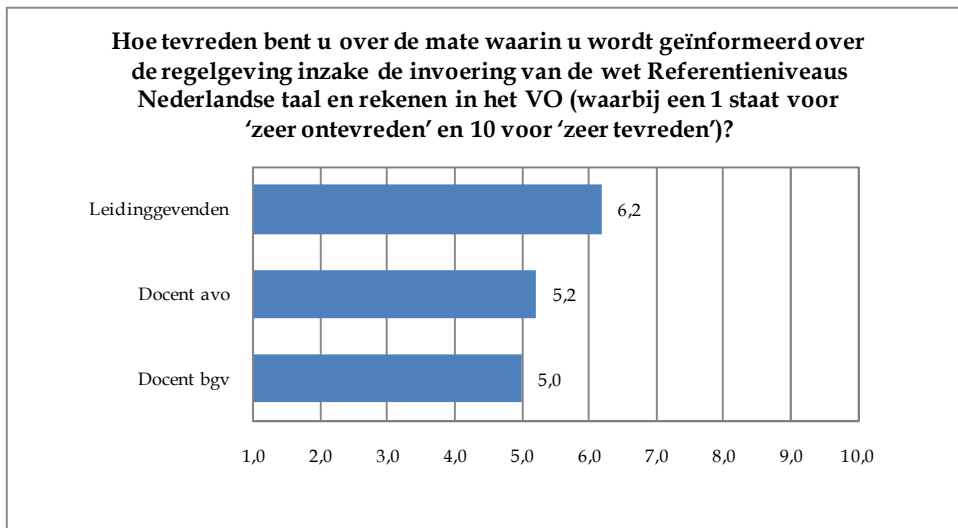
Andere bronnen van informatie die door de leidinggevenden worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Bestuur/directie;
- Collega's;
- Ministerie van onderwijs;
- Platform VMBO;
- SLO.

De door docenten genoemde 'andere' bronnen kunnen als volgt worden samengevat:

- Collega's;
- Directie/Schoolleiding;
- Zelfstudie (internet);
- Teamleider.

Voor een volledig overzicht van de genoemde 'andere' bronnen van informatie wordt verwezen naar de bijlagen.

Leidinggevend en docenten (avo en bgv) zijn respectievelijk matig tevreden en ontevreden over de mate waarin zij worden geïnformeerd over de regelgeving inzake de invoering van de wet.

De toelichtingen van leidinggevend die negatief oordelen over de mate van informatieverstrekking kunnen als volgt worden samengevat:

- Informatie wordt versnipperd aangeleverd;
- De doelstelling is duidelijk, hoe deze te realiseren niet;
- Informatie via indirecte wegen;
- Informatieverschaffing vanuit de overheid is onvolledig/gefragmenteerd.

De door docenten die negatief oordelen over de mate van informatieverstrekking gegeven toelichtingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Niet of nauwelijks bekend met de wet Referentieniveaus;
- De door de overheid verstrekte informatie is minimaal;
- De informatie is te sterk gericht op de schoolleiding;
- Het ontbreekt aan een goede "vertaling" naar de praktijk.

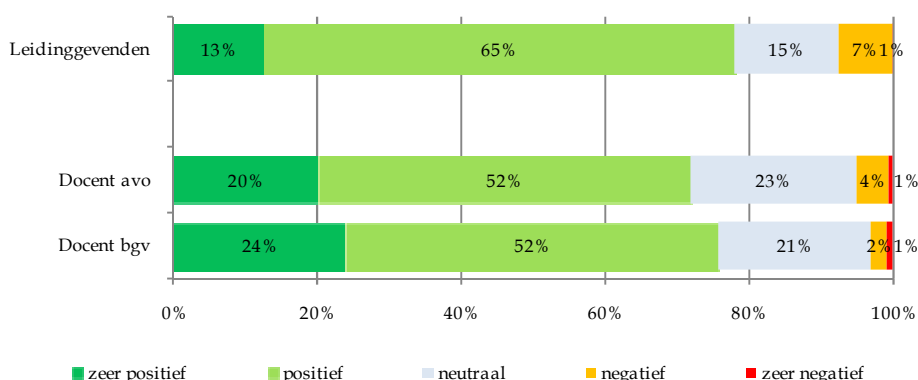
Voor een volledig overzicht van de gegeven toelichtingen (zowel positief als negatief) door leidinggevend en docenten wordt verwezen naar de bijlagen.

5.2 De houding ten aanzien van de invoering van de referentieniveaus

Vervolgens hebben we alle docenten en leidinggevenden gevraagd hoe zij tegenover de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het VO staan. Voordat de vraag werd voorgelegd is de wet Referentieniveaus als volgt toegelicht:

“In de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen wordt beschreven wat een leerling aan het eind van een schooltype minstens moet beheersen aan kennis en vaardigheden op het gebied van Nederlandse taal en rekenen. Voor het VMBO is 2F het minimale eindniveau. Referentieniveau 2F is het zogenaamde 'burgerschapsniveau'. Dit is het niveau dat iedere burger moet beheersen om op het gebied van taal en rekenen goed maatschappelijk te kunnen participeren in de samenleving. Naar verwachting zal vanaf schooljaar 2013-2014 voor het VO het examenprogramma Nederlands geïjkt worden aan de referentieniveaus. Ook zal een rekentoets voor alle leerlingen worden ingevoerd als onderdeel van het examen.”

**Hoe staat u tegenover de invoering van de wet Referentieniveaus
Nederlandse taal en rekenen in het VO?**

Van zowel leidinggevenden als docenten (avo en bgv) geeft circa 75% aan (zeer) positief te staan tegenover de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het VO.

De toelichtingen van leidinggevenden op hun positieve houding tegenover de wet Referentieniveaus kunnen als volgt worden samengevat:

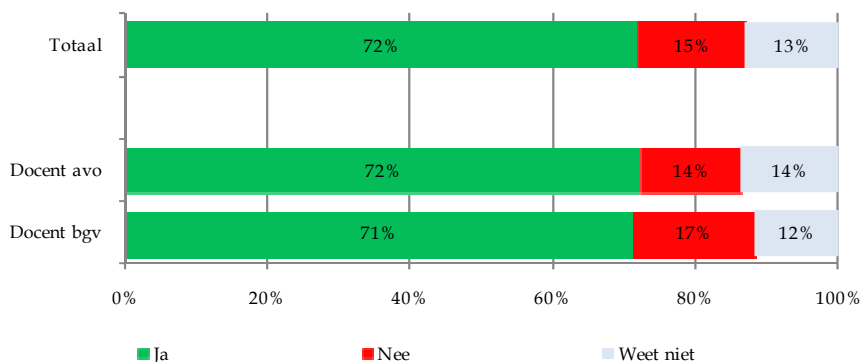
- Referentieniveaus geven goede kaders voor de kwaliteitsontwikkeling van het onderwijs;
- Vastlegging van het minimum beheersingsniveau per schoolsoort;
- Levert een positieve bijdrage aan het verbeteren van de taal- en rekenvaardigheden van de leerlingen.

De door docenten gegeven toelichtingen op hun positieve houding tegenover de wet Referentieniveaus kunnen als volgt worden samengevat:

- De vaststelling van de referentieniveaus leidt er toe dat er aandacht komt voor de achterstand van de leerlingen;
- Voldoende vaardigheid in rekenen en taal vormt de basis voor verdere ontwikkeling;
- De wet Referentieniveaus maakt duidelijk wat er van de scholen, docenten en de leerlingen verwacht mag worden.

Voor een volledig overzicht van de gegeven toelichtingen (zowel positief als negatief) door leidinggevend en docenten wordt verwezen naar de bijlagen.

**Ziet u het als uw taak - al dan niet met andere docenten - om VMBO-
leerlingen (mede) in taal te onderwijzen, zodat zij uiteindelijk
referentieniveau 2F halen?**

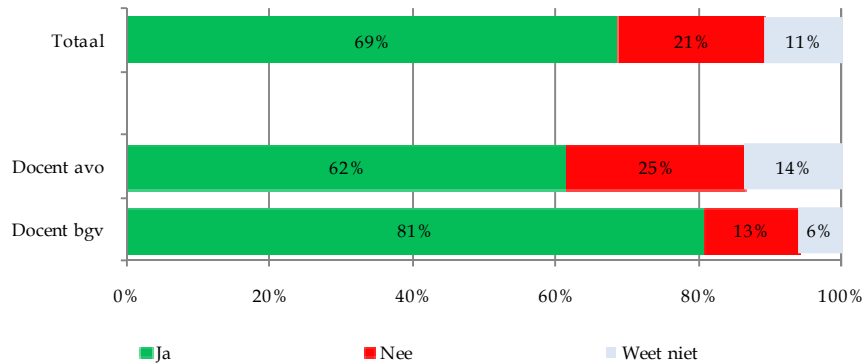
Bijna driekwart van de docenten (avo 72%, bgv 71%) ziet het als hun taak om – al dan niet met andere docenten – hun VMBO-leerlingen in taal te onderwijzen zodat zij referentieniveau 2F halen.

Docenten die aan hebben gegeven het niet als hun taak te zien om in taal te onderwijzen, hebben we gevraagd naar de redenen hiervoor en wiens taak het dan wel is. De genoemde redenen kunnen als volgt worden samengevat:

- Nederlandse taal is een zaak voor bevoegde docenten;
- Nederlandse taal ligt meer op het vlak van de avo vakken;
- Wel corrigeren in werkstukken, verslagen e.d. maar het onderwijzen is een taak voor de vakdocent;
- De basisschool.

Voor een volledig overzicht van de genoemde redenen wordt verwezen naar de bijlage.

Ziet u het als uw taak - al dan niet met andere docenten - om VMBO-leerlingen (mede) in rekenen te onderwijzen, zodat zij uiteindelijk referentieniveau 2F halen?

Ruim tweederde van de docenten (69%) ziet het als hun taak om – al dan niet met andere docenten – hun VMBO-leerlingen in rekenen te onderwijzen zodat zij referentieniveau 2F halen. In vergelijking met docenten avo ziet een relatief grote groep docenten bgv (81%) dit als hun taak.

Docenten die hebben aangegeven het niet als hun taak te zien om in rekenen te onderwijzen, hebben we vervolgens naar de redenen hiervoor gevraagd en wiens het taak dan wel is. De genoemde redenen kunnen als volgt worden samengevat:

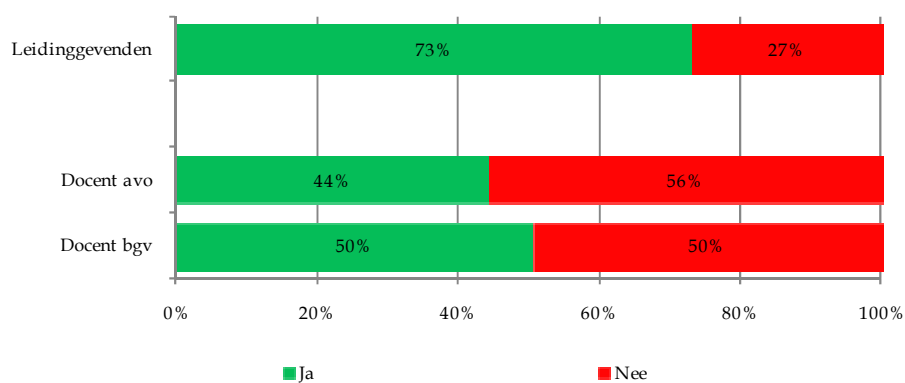
- Een taak voor de docenten van de lagere school;
- Dit is een taak voor bevoegde vakdocenten (exacte vakken);
- Het is een gezamenlijke taak, samen met de basisscholen;
- Rekenen heeft geen raakvlak met het vak waarin men les geeft.

Voor een volledig overzicht van de genoemde redenen wordt verwezen naar de bijlage.

5.3 Knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus

5.3.1 Knelpunten

Voorziet u bepaalde knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen binnen uw school? Zo ja, welke knelpunten voorziet u?

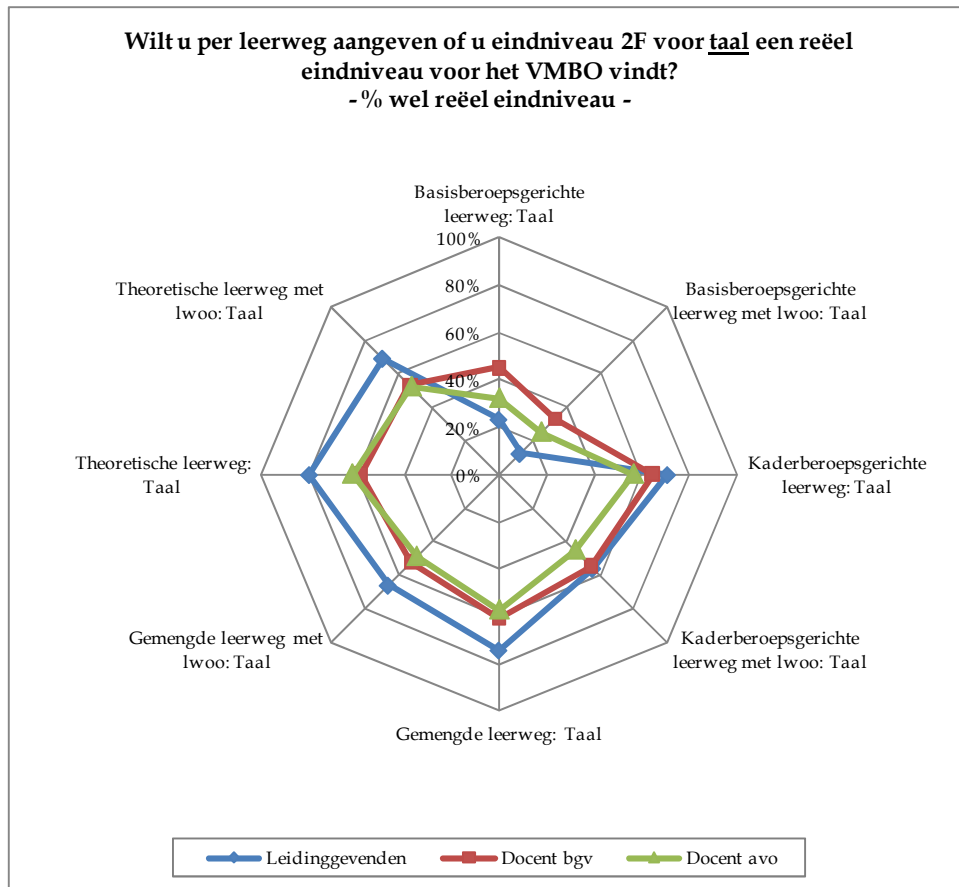
Driekwart van de leidinggevendenden (73%) en circa de helft van de docenten (avo 44% en bgv 50%) voorziet knelpunten bij de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen binnen hun school.

De genoemde knelpunten kunnen als volgt worden samengevat:

- Beschikbare tijd/werkdruk;
- (Te) hoog niveau voor (groepen van) leerlingen;
- Financiën;
- Inplannen in huidige lesprogramma;
- Scholing.

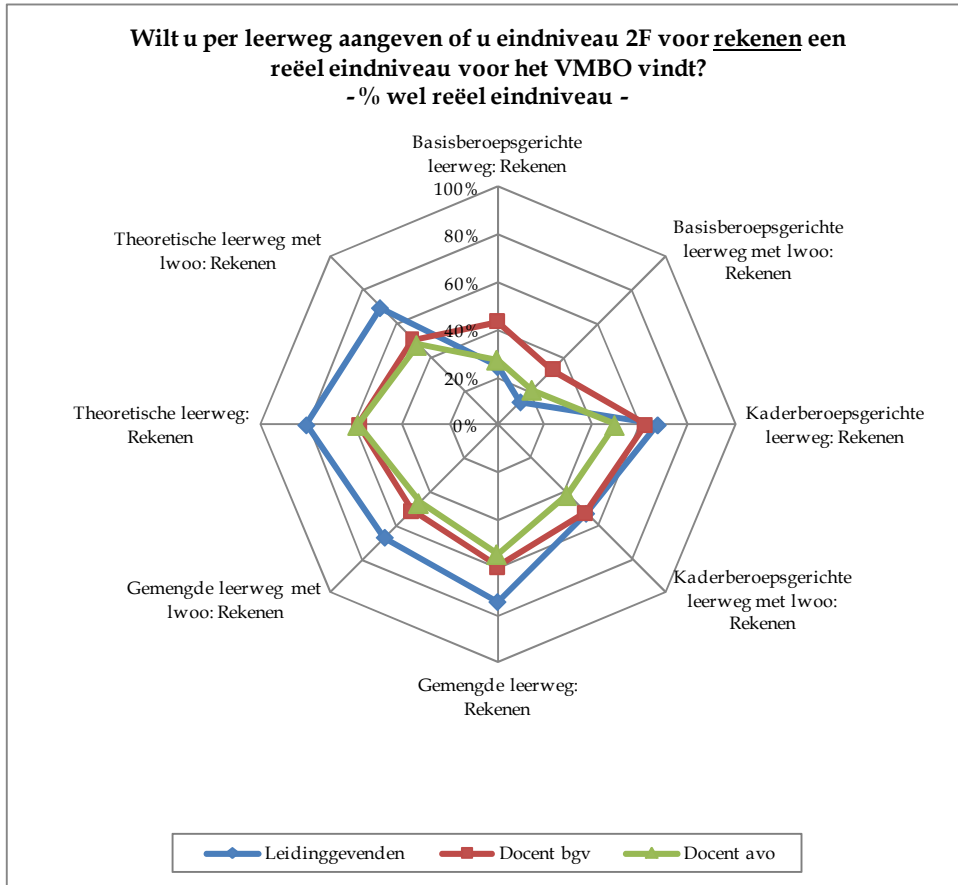
Voor een volledig overzicht van de door leidinggevendenden en docenten genoemde knelpunten wordt verwezen naar de bijlagen.

5.3.2 Realisme eindniveau taal

Het eindniveau 2F voor taal wordt zowel door leidinggevenden als docenten het minst vaak als reëel eindniveau voor de basisberoepsgerichte leerweg gezien. Minder dan een kwart van de leidinggevenden en de helft van de docenten vindt eindniveau 2F een reëel eindniveau voor deze leerweg. Voor de andere leerwegen geldt voor zowel leidinggevenden als docenten dat minstens de helft eindniveau 2F een reëel eindniveau vindt. Leidinggevenden hebben een overwegend meer positieve kijk op het realisme van het eindniveau dan de docenten.

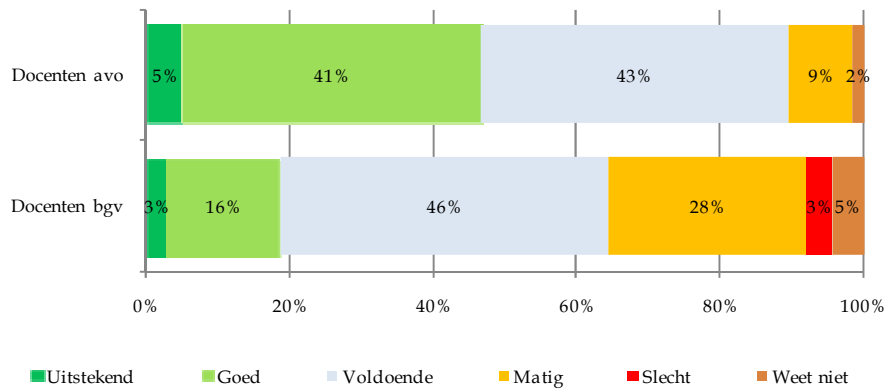
5.3.3 Realisme eindniveau rekenen

Wat betreft het realisme van eindniveau 2F voor rekenen geldt hetzelfde beeld als voor taal. Zowel leidinggevenden als docenten zien dit eindniveau het minst vaak als een reëel eindniveau voor de basisberoepsgerichte leerweg. Voor de andere leerwegen geldt voor zowel leidinggevenden als docenten dat minstens de helft eindniveau 2F een reëel eindniveau vindt. Ook ten aanzien van het eindniveau rekenen blijken leidinggevenden een overwegend meer positieve kijk op het realisme van het eindniveau te hebben dan de docenten.

5.3.4 Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van taal

Hoe is het volgens u gesteld met de vaardigheden op het gebied van Nederlandse taal van de docenten op uw school om VMBO-leerlingen in taal te kunnen onderwijzen?
-Leidinggevend-

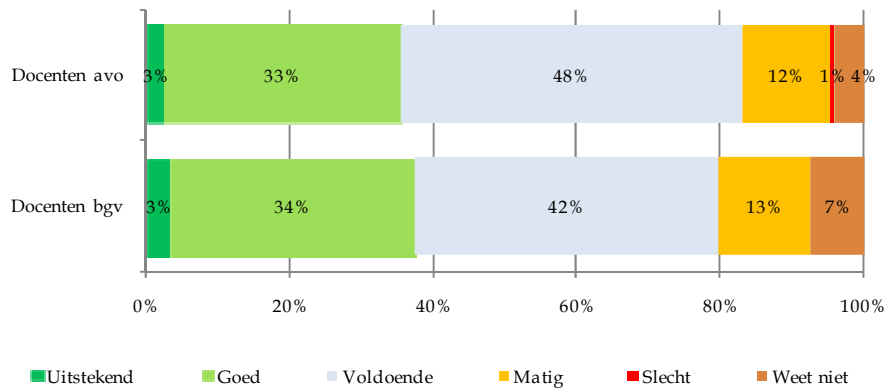
Volgens de leidinggevend

en heeft een ruime meerderheid van de docenten avo (89%) en tweederde van de docenten bgv (65%) voldoende vaardigheden op het gebied van de Nederlandse taal om hun VMBO-leerlingen in taal te kunnen onderwijzen. Een relatief grote groep leidinggevend

en (31%) is van mening dat de vaardigheden op het gebied van de Nederlandse taal van de docenten bgv matig of slecht zijn.

5.3.5 Leidinggevenden over vaardigheden docenten op het gebied van rekenen

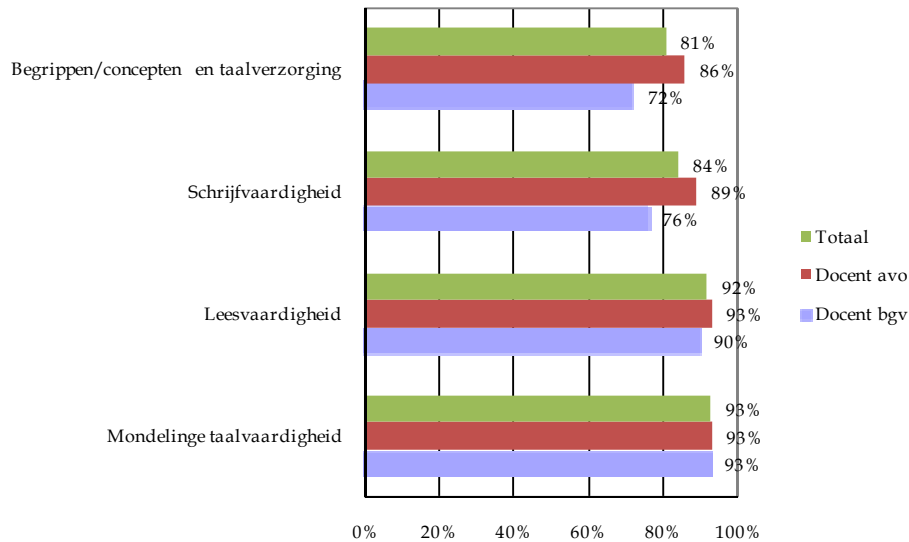
Hoe is het volgens u gesteld met de rekenvaardigheden van de docenten op uw school om VMBO-leerlingen in rekenen te kunnen onderwijzen?
- Leidinggevend -

Een ruime meerderheid van de leidinggevend en geeft aan dat de docenten op hun school (avo 84%, bgv 79%) beschikken over voldoende vaardigheden om de VMBO-leerlingen in rekenen te kunnen onderwijzen.

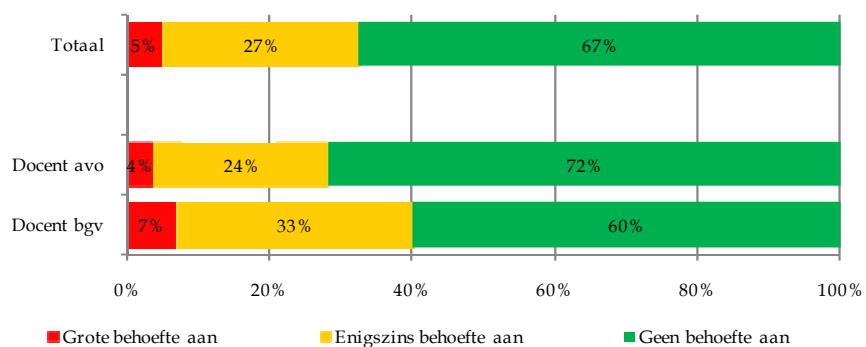
5.3.6 Docenten over hun vaardigheden op het gebied van taal

In het Referentiekader taal en rekenen zijn voor taal eveneens vier domeinen beschreven. Beschikt u naar uw mening over voldoende vaardigheden om taal binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?
- % voldoende vaardigheden -

De meeste docenten (avo en bgv) zijn van mening dat zij op alle vier onderscheiden taaldomeinen over voldoende vaardigheden beschikken om taal binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen.

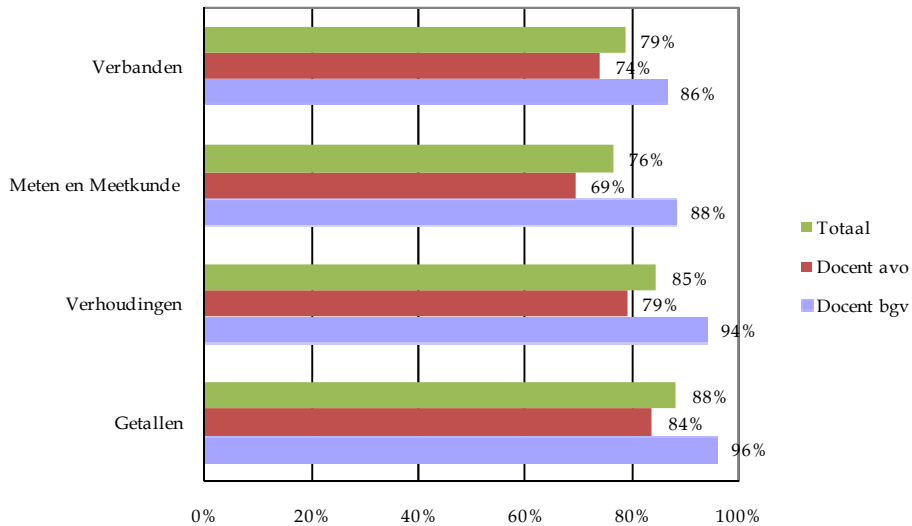
De invoering van de wet Referentieniveaus taal en rekenen betekent onder andere dat de referentieniveaus taal verwerkt worden in het examen Nederlands.
Heeft u in dit kader behoefte aan na- en/of bijscholing op het gebied van taal?

Met het oog op de verwerking van de referentieniveaus taal in het examen Nederlands geeft één derde van de docenten (32%) aan enigszins of grote behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing op het gebied van taal. Een relatief grote groep docenten bgv (40%) heeft hier behoefte aan.

5.3.7 Docenten over hun vaardigheden op het gebied van rekenen

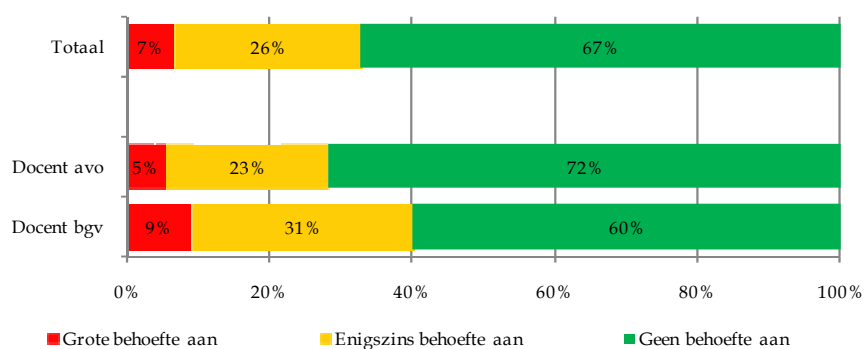
In het Referentiekader taal en rekenen zijn voor **rekenen** vier domeinen beschreven. Beschikt u naar uw mening over voldoende vaardigheden om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?
- % voldoende vaardigheden -

Een ruime meerderheid van de docenten (avo en bgv) is van mening dat zij op alle vier onderscheiden rekendomeinen over voldoende vaardigheden beschikken om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen. Docenten bgv geven vaker aan over voldoende vaardigheden op het gebied van rekenen te beschikken dan docenten avo.

De invoering van de wet Referentieniveaus taal en rekenen betekent onder andere dat leerlingen een verplichte toets rekenen krijgen, die onderdeel vormt van het examen.

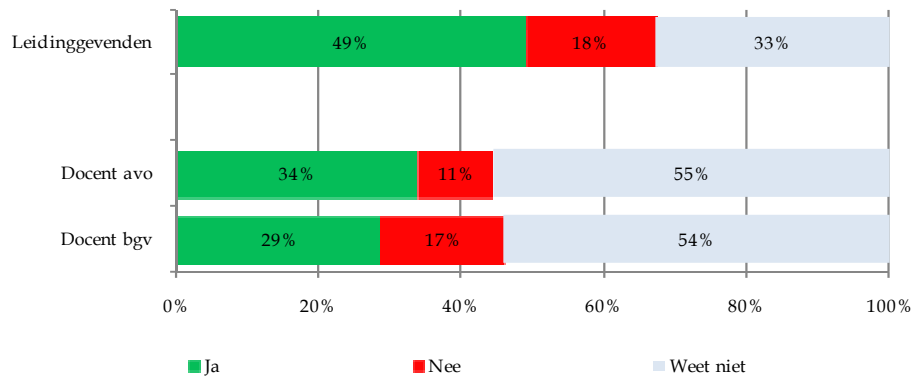
Heeft u in dit kader behoefte aan na- en/of bijscholing op het gebied van rekenen?

Met het oog op de verwerking van de referentieniveaus rekenen in een verplichte toets rekenen die onderdeel vormt van het examen, geeft één derde van de docenten (33%) aan enigszins of grote behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing op het gebied van rekenen. Een relatief grote groep docenten bgv (40%) heeft hier behoefte aan.

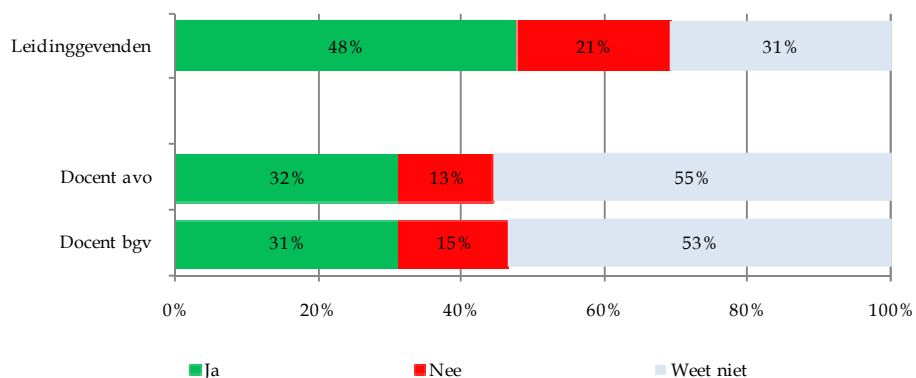
5.3.8 Beschikbaarheid ondersteunende lesmaterialen voor taal en rekenen

Denkt u dat er voldoende bruikbaar en voor uw doelgroep geschikt ondersteunend lesmateriaal bestaat op het gebied van taal om VMBO-leerlingen op niveau 2F te krijgen?

Leidinggevend zijn optimistischer dan docenten over de beschikbaarheid van ondersteunend lesmateriaal om de leerlingen op het gebied van taal op het eindniveau 2F te krijgen. Ruim de helft van de docenten (avo en bgv) geeft aan niet te weten of er voldoende ondersteunend lesmateriaal beschikbaar is.

Denkt u dat er voldoende bruikbaar en voor uw doelgroep geschikt ondersteunend lesmateriaal bestaat op het gebied van rekenen om VMBO-leerlingen op niveau 2F te krijgen?

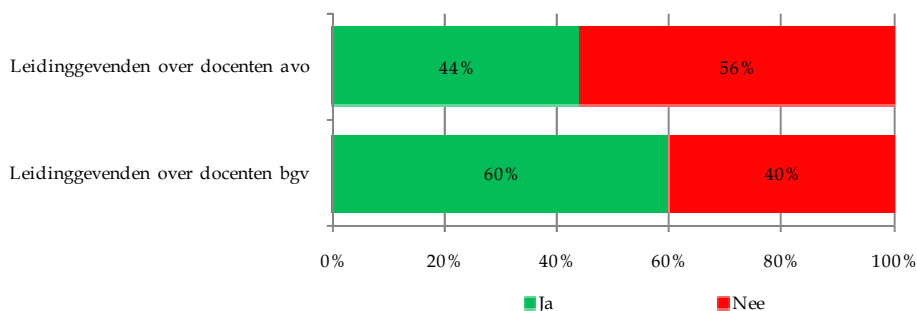

Ook met betrekking tot de beschikbaarheid van ondersteunend leermateriaal om de leerlingen op het gebied van rekenen op het eindniveau 2F te krijgen, zijn de leidinggevenden optimistischer dan de docenten. Ruim de helft van de docenten (avo en bgv) geeft aan niet te weten of er voldoende ondersteunend lesmateriaal beschikbaar is.

5.4 Voorkeuren voor bijscholing en ondersteuning

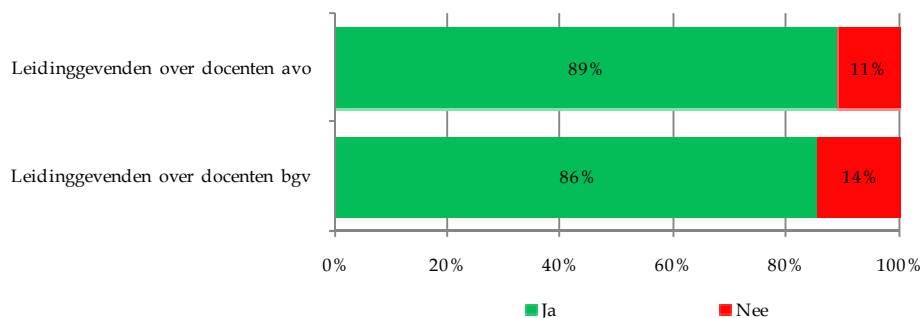
5.4.1 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens leidinggevenden

Waar bestaat de behoefte aan na- en/of bijscholing uit op het gebied van taal?
- verbetering eigen taalvaardigheden -

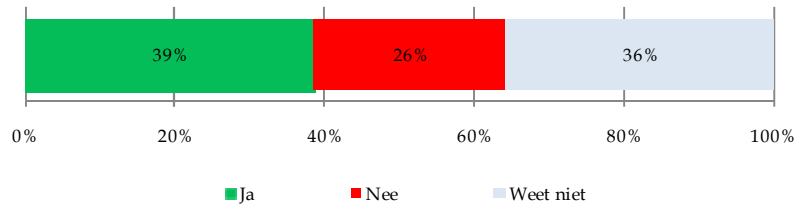

Volgens de leidinggevenden heeft circa tweevijfde van de docenten avo (44%) en drievijfde van de docenten bgv (60%) op het gebied van taal behoefte aan verbetering van de eigen taalvaardigheden. Een ruime meerderheid van de docenten (avo 89%, bgv 86%) heeft volgens de leidinggevenden behoefte aan verbetering van de didactische vaardigheden op het gebied van taal.

Waar bestaat de behoefte aan na- en/of bijscholing uit op het gebied van taal?
- verbetering van didactische vaardigheden -

Denkt u dat docenten op uw school verder nog behoefte hebben aan bepaalde ondersteuning vanwege de wet referentieniveaus taal en rekenen? En zo ja, aan welke vorm(en) van ondersteuning?
-Leidinggevenden -

Vervolgens hebben we de leidinggevenden gevraagd of naar hun mening de docenten verder behoefte hebben aan ondersteuning als gevolg van de invoering referentieniveaus taal en rekenen. Tweevijfde van de leidinggevenden geeft aan dat volgens hen een dergelijke behoefte bestaat. Ruim één derde heeft hiervan geen idee.

De vormen van ondersteuning die worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

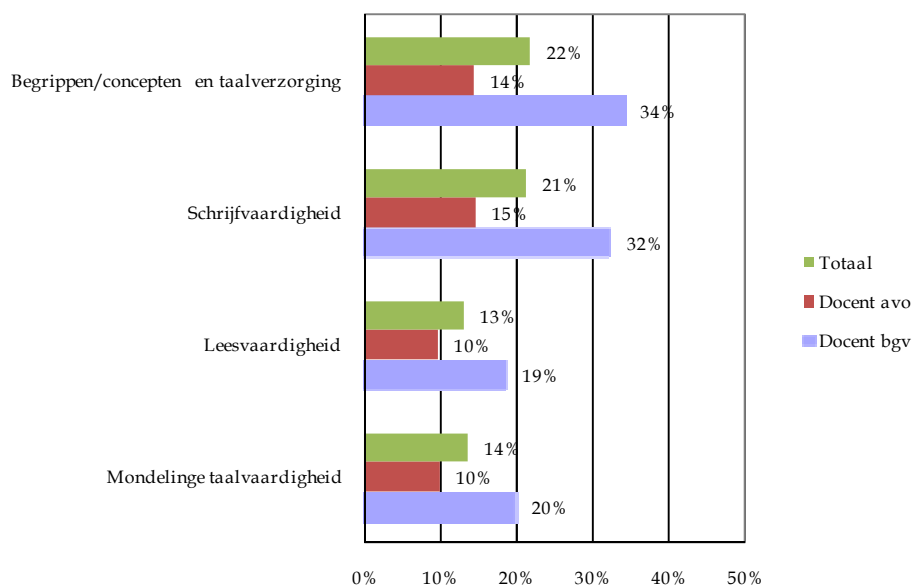
- Didactische vaardigheden;
- Informatie/meer duidelijkheid referentieniveaus;
- Scholing;
- Voorlichting over uitvoering in de praktijk.

Voor een volledig overzicht van de genoemde vormen van ondersteuning wordt verwezen naar de bijlage.

5.4.2 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van taal volgens docenten

Heeft u behoefte aan versterking van uw deskundigheid om taal (Nederlands) binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

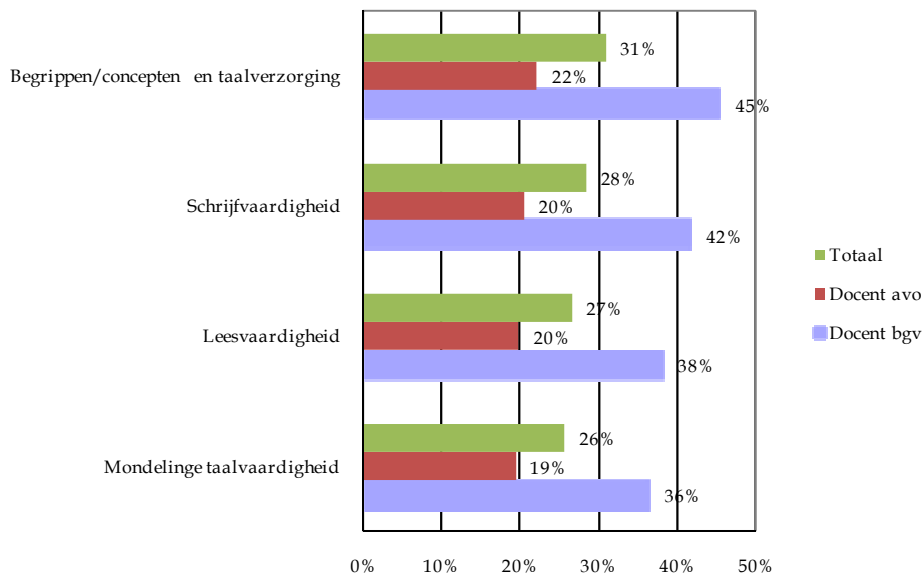
- % behoefte versterking eigen vaardigheden -

Vervolgens hebben we de docenten gevraagd of zij op de onderscheiden taaldomeinen behoefte hebben aan versterking van de eigen vaardigheden. Een minderheid van de docenten geeft aan hier behoefte aan te hebben. Opvallend is dat docenten bgv vaker aangeven behoefte te hebben aan versterking van de eigen vaardigheden dan docenten avo, met name ten aanzien van de taaldomeinen Schrijfvaardigheid en Begrippen/concepten en taalverzorging.

Heeft u behoefte aan versterking van uw deskundigheid om taal (Nederlands) binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

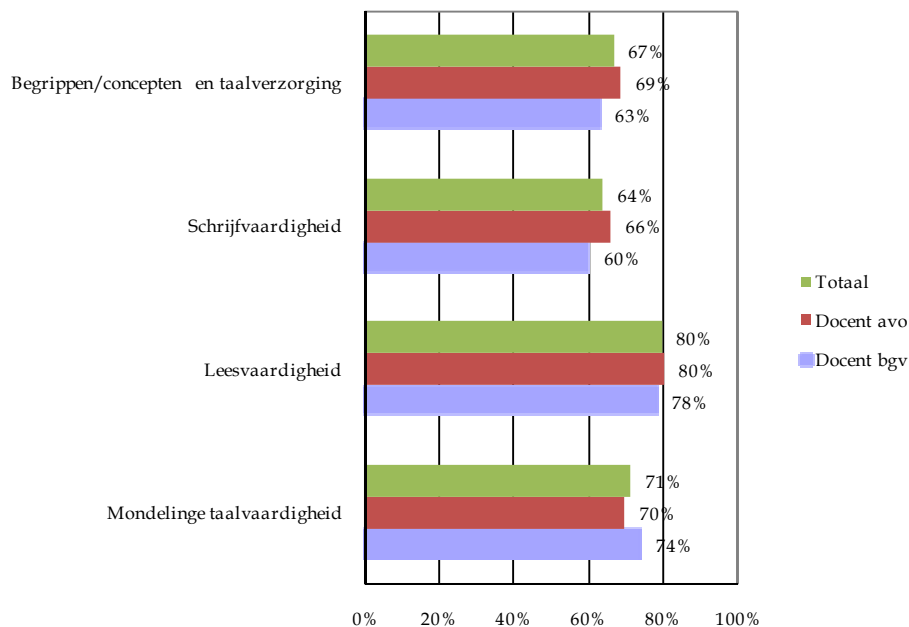
- % behoefte versterking didactische vaardigheden -

Circa één vijfde van de docenten avo en tweevijfde van de docenten bgv geeft aan behoefte te hebben aan versterking van de didactische vaardigheden om taal (Nederlands) binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen. Net als bij de versterking van de eigen vaardigheden geven docenten bgv vaker aan behoefte te hebben aan versterking van de didactische vaardigheden dan docenten avo.

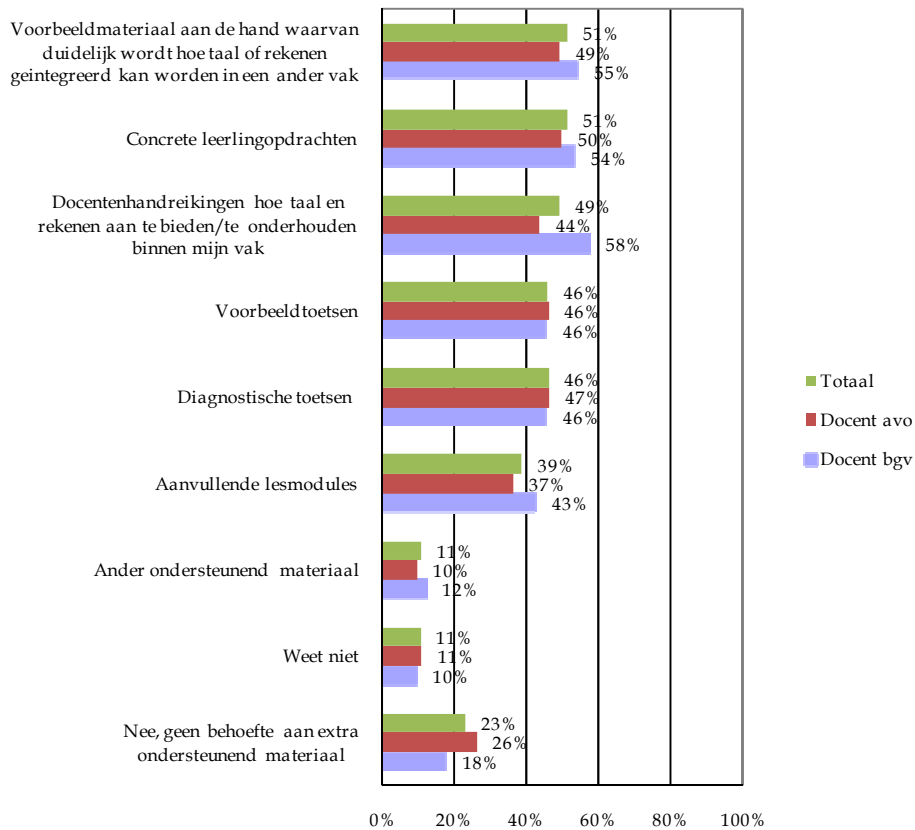
Aan welke domeinen voor taal verwacht u onderdelen uit uw eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen?

- % Ja -

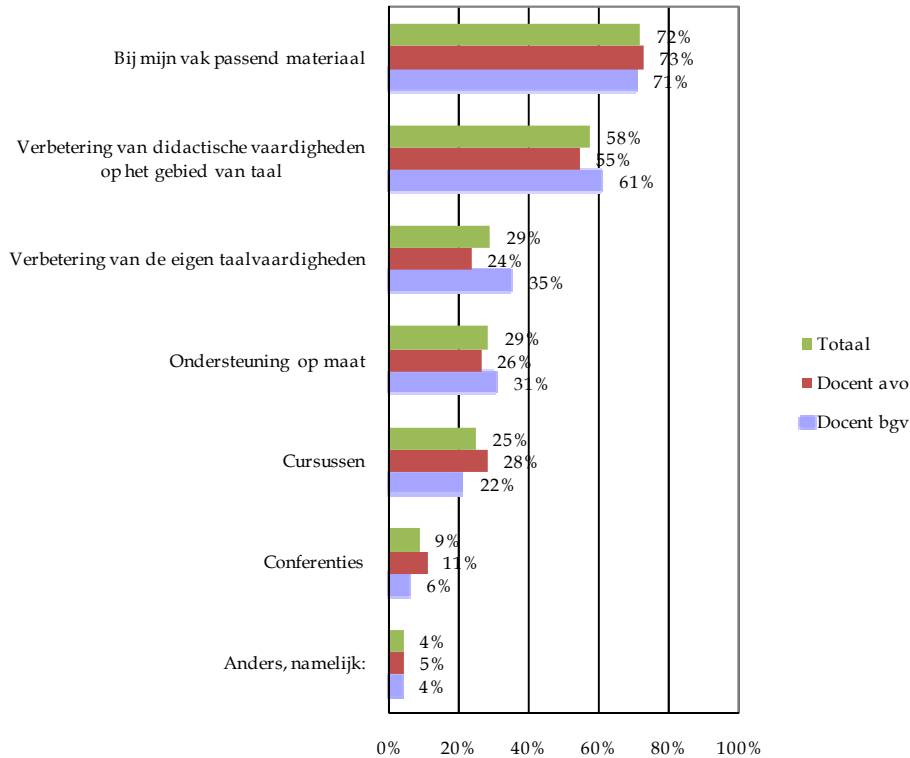
De meerderheid van de docenten (avo en bgv) verwacht onderdelen uit het eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen aan de vier onderscheiden taaldomeinen. Het meest (80%) verwachten docenten het domein leesvaardigheid te kunnen koppelen aan het onderwijsprogramma, het minst (64%) verwacht men het domein schrijfvaardigheid aan het onderwijsprogramma te kunnen koppelen.

Heeft u, naar aanleiding van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, behoefte aan (extra) ondersteunend materiaal voor uzelf en/of voor leerlingen? Meerdere antwoorden mogelijk
-Taal (% Ja) -

De meeste docenten hebben behoefte aan voorbeeldmateriaal (51%) en concrete leerlingopdrachten (51%). Een relatief kleine groep (39%) geeft aan behoefte te hebben aan aanvullende lesmodules. Circa een kwart van de docenten (23%) heeft geen behoefte aan extra ondersteunend materiaal.

Waar bestaat uw behoefte uit? Meerdere antwoorden mogelijk
-Taal (% Ja) -

De docenten die hebben aangegeven behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing, hebben we vervolgens gevraagd waar hun behoefte uit bestaat. De meeste docenten geven aan behoefte te hebben aan bij het eigen vak passend materiaal (72%) en verbetering van de didactische vaardigheden op het gebied van taal (58%). Aan conferenties hebben de docenten het minst behoefte (9%).

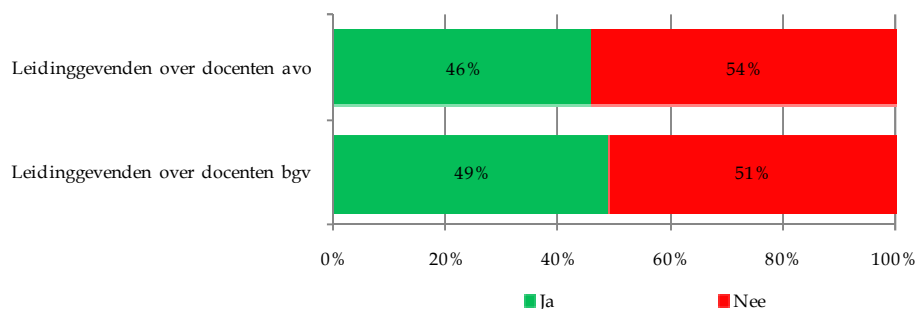
De door docenten genoemde 'andere' behoeften kunnen als volgt worden samengevat:

- Een boekje waarin omschreven staat wat 2F inhoudt;
- Programma's/ondersteuning op internet voor zowel leerlingen als docenten;
- Op het gebied van lezen bestaan zeer weinig korte maar boeiende verhalen;
- Toegespitste didactiek om leerling van 1 naar 2 te brengen en te diagnosticeren op welk niveau de leerling functioneert;
- Vertaling voor de leerlingen, zodat zij weten wat ze moeten leren en aansprekend materiaal mbv film/literatuur/eigen presentaties van de leerlingen/discussie bijeenkomsten om mondeling taalvaardigheid te oefenen e.d.;
- Voorbeeldexamens.

Voor een volledig overzicht van de genoemde 'andere' behoeften wordt verwezen naar de bijlage.

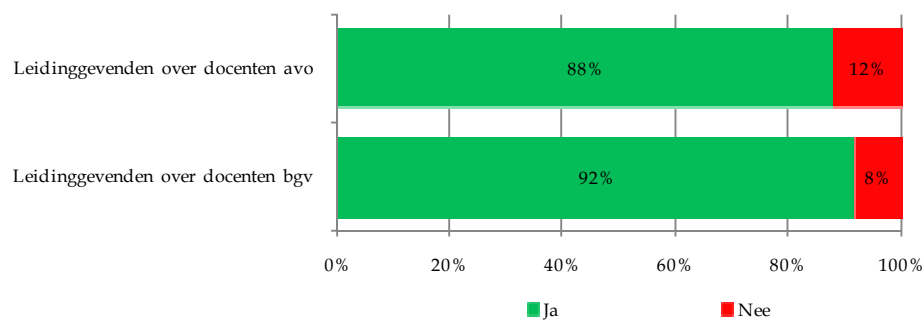
5.4.3 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens leidinggevenden

Waar bestaat de behoefte aan na- en/of bijscholing uit op het gebied van rekenen?
- verbetering eigen rekenvaardigheden -

Volgens de leidinggevenden heeft bijna de helft van de docenten avo (46%) en bgv (49%) op het gebied van rekenen behoefte aan verbetering van de eigen rekenvaardigheden. Een ruime meerderheid van de docenten (avo 88%, bgv 92%) heeft volgens de leidinggevenden behoefte aan verbetering van de didactische vaardigheden op het gebied van rekenen.

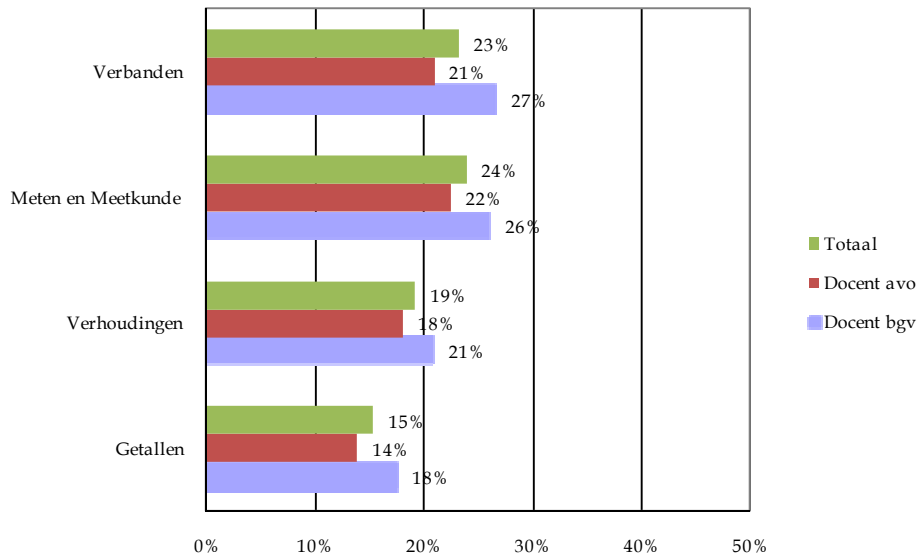
Waar bestaat de behoefte aan na- en/of bijscholing uit op het gebied van rekenen?
- verbetering van didactische vaardigheden -

5.4.4 Bijscholing en ondersteuning op het gebied van rekenen volgens docenten

Heeft u behoefte aan versterking van uw deskundigheid om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

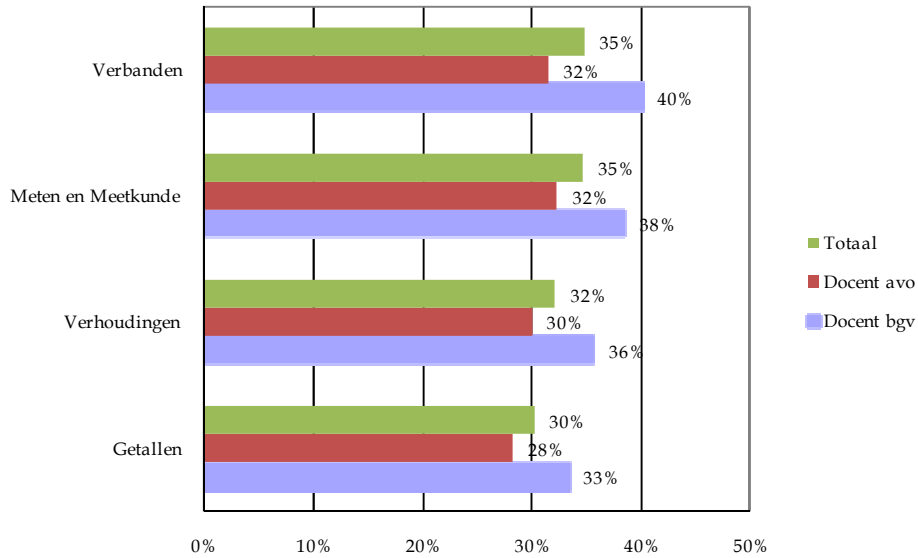
- % behoefte versterking eigen vaardigheden -

Vervolgens hebben we de docenten gevraagd of zij op de onderscheiden rekendomeinen behoefte hebben aan versterking van de eigen vaardigheden. Een minderheid van de docenten geeft aan hier behoefte aan te hebben. Opvallend is dat docenten bgv vaker aangeven behoefte te hebben aan versterking van de eigen vaardigheden dan docenten avo.

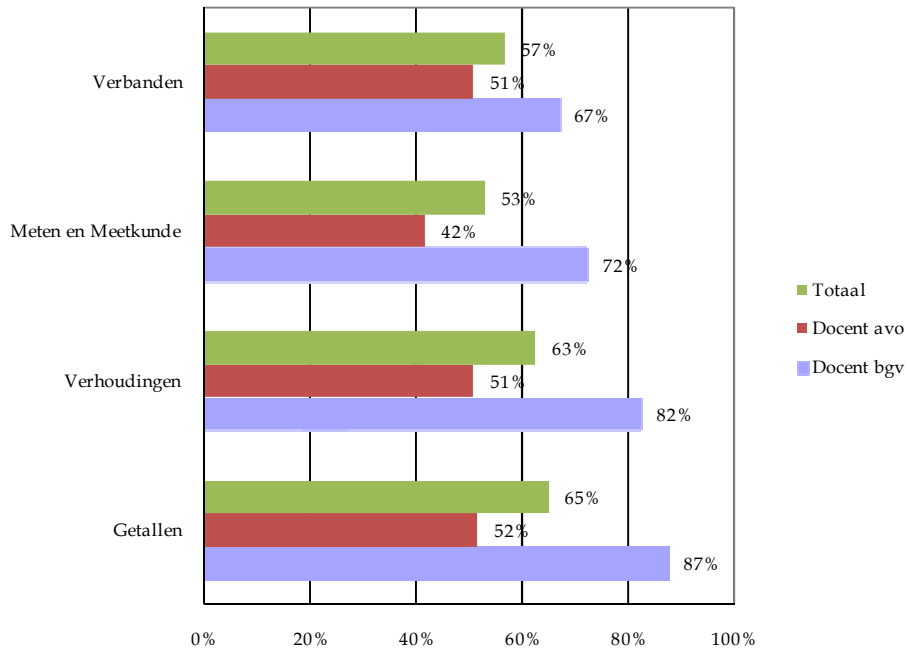
Heeft u behoefte aan versterking van uw deskundigheid om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen?

- % behoefte versterking didactische vaardigheden -

Circa één derde van de docenten geeft aan behoefte te hebben aan versterking van de didactische vaardigheden om rekenen binnen het eigen onderwijsprogramma verantwoord te kunnen verzorgen. Net als bij de versterking van de eigen vaardigheden geven docenten bgv vaker aan behoefte te hebben aan versterking van de didactische vaardigheden dan docenten avo.

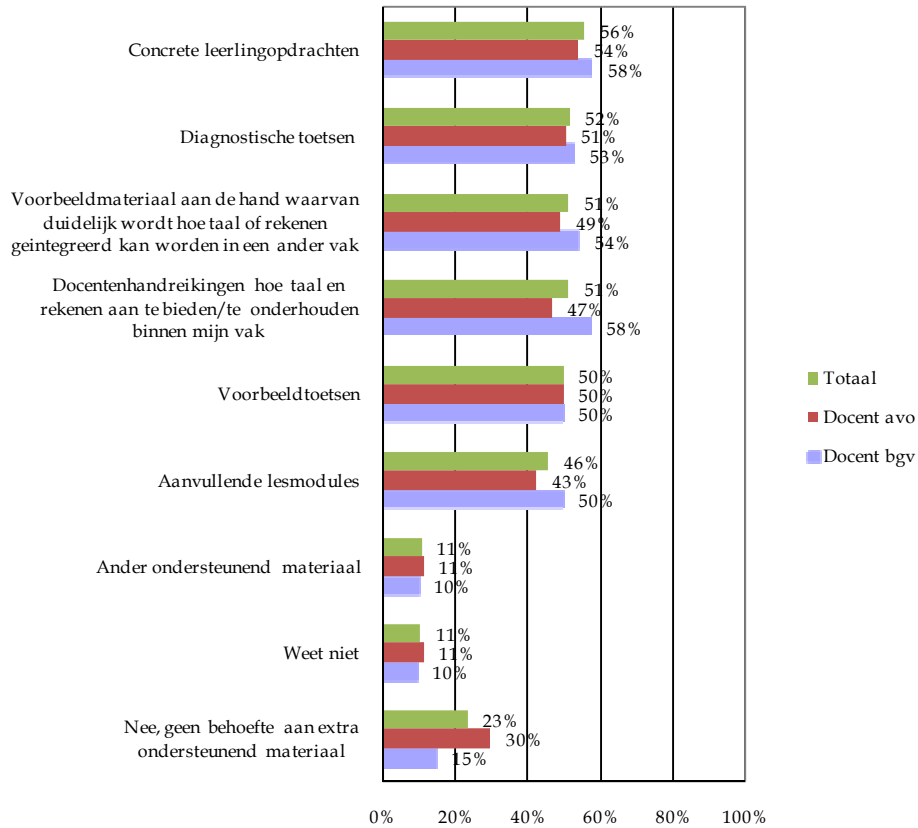
Aan welke domeinen voor rekenen verwacht u onderdelen uit uw eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen?
 - % Ja -

De meerderheid van de docenten (avo en bgv) verwacht onderdelen uit het eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen aan de vier onderscheiden rekendomeinen. De meeste docenten (65%) verwachten het domein Getallen te kunnen koppelen aan het onderwijsprogramma, het minst (53%) verwacht men het domein meten en Meetkunde aan het onderwijsprogramma te kunnen koppelen. In vergelijking met de docenten avo verwachten docenten bgv vaak de onderscheiden rekendomeinen aan onderdelen uit het eigen onderwijsprogramma te kunnen koppelen.

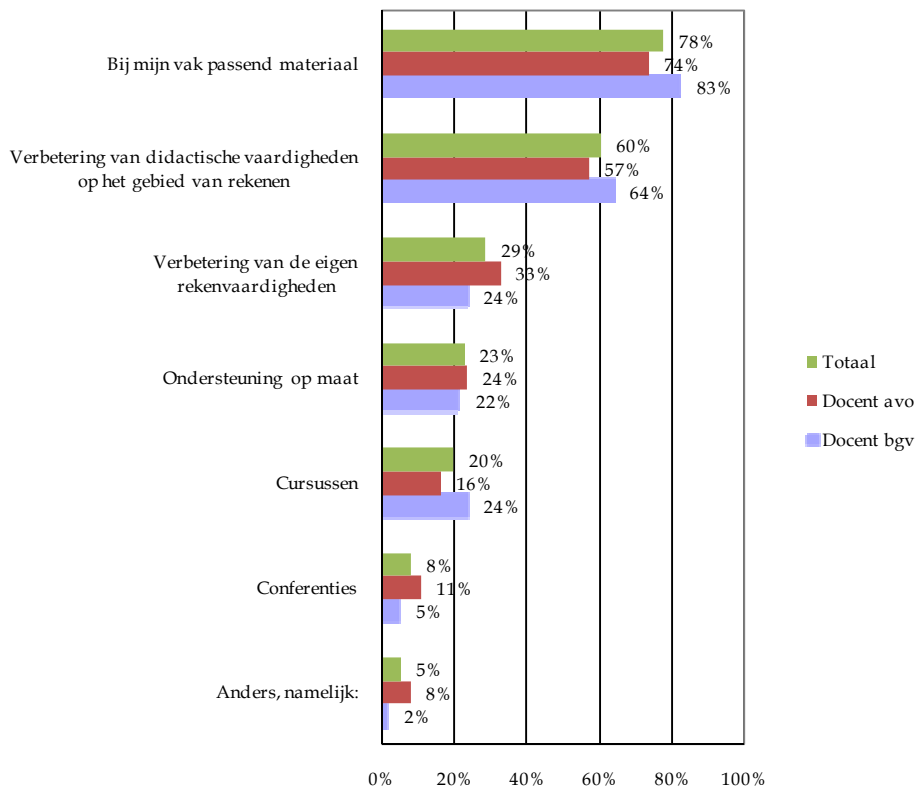
Heeft u, naar aanleiding van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, behoefte aan (extra) ondersteunend materiaal voor uzelf en/of voor leerlingen?

- Rekenen (% Ja) -

Een meerderheid van de docenten heeft behoefte aan (extra) ondersteunend materiaal dat bestaat uit concrete leerling-opdrachten (56%) en diagnostische toetsen (52%). Bijna de helft (46%) geeft aan behoefte te hebben aan aanvullende lesmodules. Circa een kwart van de docenten (23%) heeft geen behoefte aan extra ondersteunend materiaal.

Waar bestaat uw behoefte uit? Meerdere antwoorden mogelijk
- Rekenen (% Ja) -

De docenten die hebben aangegeven behoefte te hebben aan na- en/of bijscholing hebben we vervolgens gevraagd waar hun behoefte uit bestaat. De meeste docenten geven aan behoefte te hebben aan bij het eigen vak passend materiaal (78%) en verbetering van de didactische vaardigheden op het gebied van rekenen (60%). De minste behoefte onder docenten bestaat aan conferenties (8%).

De door docenten genoemde 'andere' behoeften aan na- en/of bijscholing op het gebied van rekenen kunnen als volgt worden samengevat:

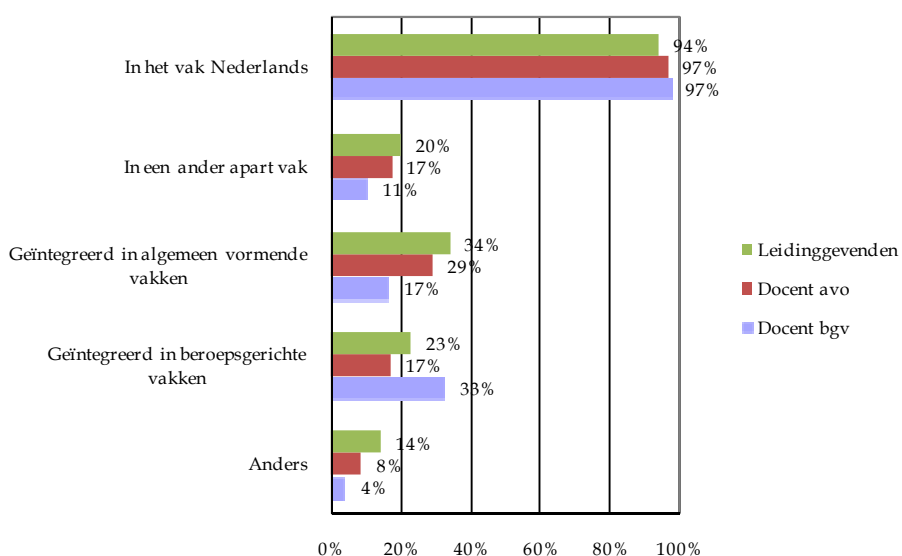
- Het nieuwe rekenen begrijpen;
- Programma's die ik op internet kan bekijken voor zowel leerlingen als docenten;
- Het herkennen van de verschillende niveaus;
- Hoe wordt rekenen op de basisschool aangeboden zodat ik er goed op aan kan sluiten;
- Meer inzicht in modern rekenonderwijs, ook richting mbo;
- Netwerkbijeenkomsten, uitwisseling van ideeën;
- Voldoende duidelijkheid in visie van de school;
- Voorbeelden van toetsen. Met name hoe het niveau ook daadwerkelijk wordt toegepast.

Voor een volledig overzicht wordt verwezen naar de bijlage.

5.5 Het huidige aanbod van taal- en rekenonderwijs

5.5.1 Taalonderwijs

Hoe wordt het taalonderwijs momenteel op uw school in het vmbo aangeboden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Een ruime meerderheid van de leidinggevend en docenten geeft aan dat op hun school het taalonderwijs wordt aangeboden in het vak Nederlands.

De andere vakken die door leidinggevend worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra taallessen;
- Taal;
- Taal en rekenen.

De andere vakken die door docenten worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Engels/Duits/Frans;
- Taal;
- Hulplessen/training taal.

De door leidinggevend genoemde andere wijzen waarop het taalonderwijs wordt aangeboden kunnen als volgt worden samengevat:

- Geïntegreerd in alle vakken;
- Steunlessen;
- Remedial teaching.

De door docenten genoemde andere wijzen waarop het taalonderwijs wordt aangeboden kunnen als volgt worden samengevat:

- Begeleidingsuren/extra begeleiding;
- Projectonderwijs;
- Remedial teaching.

Voor een volledig overzicht van de andere vakken en wijzen waarop het taalonderwijs wordt aangeboden wordt verwezen naar de bijlagen.

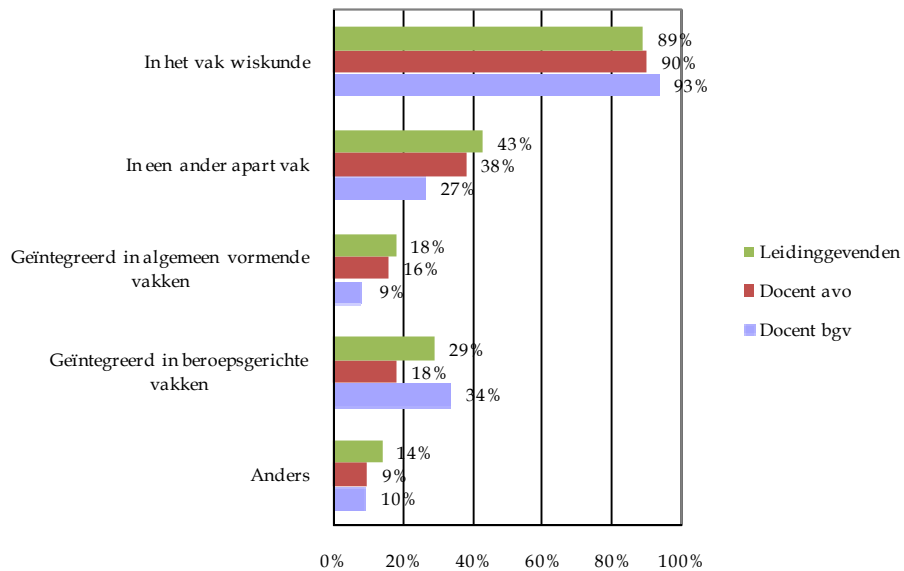
Vervolgens hebben we gevraagd in welke vakken het taalonderwijs met name wordt geïntegreerd. De door leidinggevendenden genoemde vakken kunnen als volgt worden samengevat:

- Algemeen vormende vakken;
- Alle vakken;
- Beroepsgerichte vakken;
- Geschiedenis - aardrijkskunde;
- Mens en maatschappij;
- Praktijk vakken;
- Projectonderwijs;
- Zaakvakken;
- Zorg en welzijn.

Voor een volledig overzicht van de genoemde vakken wordt aangeboden wordt verwezen naar de bijlagen.

5.5.2 Rekenonderwijs

Hoe wordt het rekenonderwijs momenteel op uw school in het vmbo aangeboden? *Meerdere antwoorden mogelijk*

Een ruime meerderheid van de leidinggevend en docenten geeft aan dat op hun school het rekenonderwijs wordt aangeboden in het vak Wiskunde.

De andere vakken die door leidinggevend worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Economie;
- Een extra reken uur;
- Rekenen.

De andere vakken die door docenten worden genoemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Basistraining;
- Economie;
- Rekenen.

De door leidinggevend genoemde andere wijzen waarop het rekenonderwijs wordt aangeboden kunnen als volgt worden samengevat:

- Steunlessen;
- Remediale lessen;
- Rekenen.

De door docenten genoemde andere wijzen waarop het rekenonderwijs wordt aangeboden kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra (steun/reken)lessen;
- Natuurkunde;
- Scheikunde;
- Economie.

Voor een volledig overzicht van de andere vakken en wijzen waarop het rekenonderwijs wordt aangeboden wordt verwezen naar de bijlagen.

Vervolgens hebben we gevraagd in welke vakken het rekenonderwijs met name wordt geïntegreerd. De door leidinggevenden genoemde vakken kunnen als volgt worden samengevat:

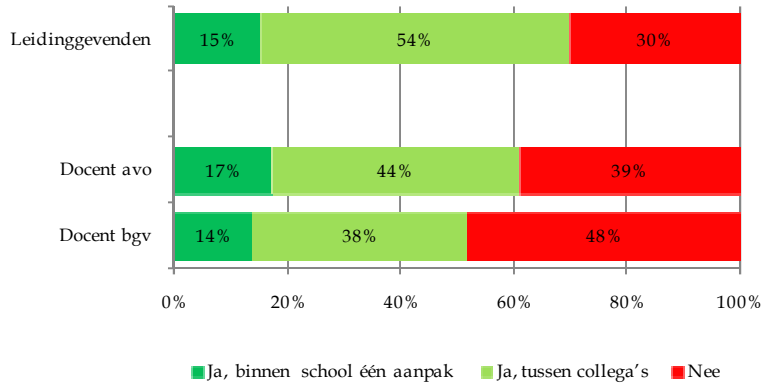
- Alle vakken;
- Beroepsgerichte vakken;
- Beroepsvakken;
- Economie;
- Handel en administratie;
- Natuurkunde;
- Praktijkvakken;
- Techniek;

De door docenten genoemde vakken kunnen als volgt worden samengevat:

- Scheikunde;
- Praktijk(vakken);
- Techniek/technologie;
- Beroepsgerichte vakken;
- Economie;
- Natuurkunde;
- Mens en maatschappij;
- Techniek.

Voor een volledig overzicht van de genoemde vakken wordt aangeboden wordt verwezen naar de bijlagen.

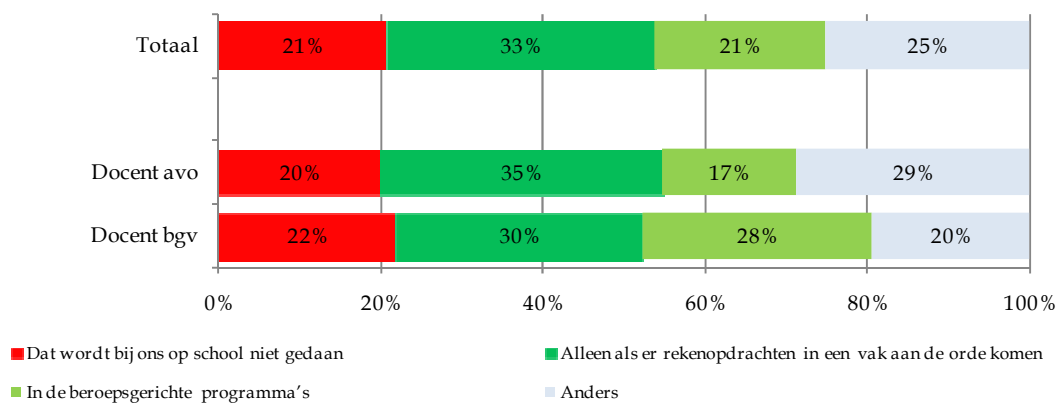
Is er tussen vakken afstemming over de wijze waarop rekenen wordt aangeboden (bijv. één didactiek, één remediërende aanpak)?

Vervolgens hebben we gevraagd of er tussen vakken afstemming is over de wijze waarop rekenen wordt aangeboden.

Circa één derde van de leidinggevenden en tweevijfde van de docenten geeft aan dat op hun school geen sprake is van afstemming tussen vakken over de wijze waarop rekenen wordt aangeboden. Op de scholen waar er wel sprake is van afstemming tussen vakken vindt deze afstemming het meest plaats tussen collega's.

Hoe wordt er in sectoren waarin wiskunde niet verplicht is aandacht besteed aan rekenen?

In sectoren waarin wiskunde niet verplicht is, wordt het meest aandacht besteed aan rekenen als er rekenopdrachten in een vak aan de orde komen. Circa één vijfde van de docenten geeft aan dat er in de sectoren waarin wiskunde niet verplicht is, geen aandacht wordt besteed aan rekenen.

De door docenten 'andere' manieren waarop aandacht wordt besteed aan rekenen kunnen als volgt worden samengevat:

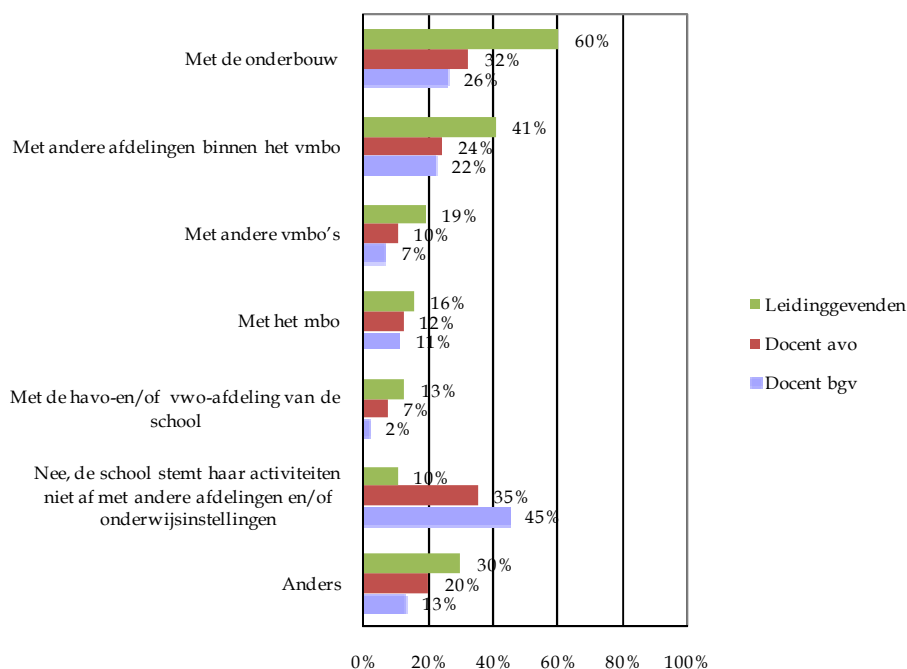
- Economie;
- Wiskunde is verplicht in alle sectoren;
- Geen zicht op/weet niet;
- Een apart/extra uur;
- Het vak rekenen.

Voor een volledig overzicht van de door docenten genoemde 'andere' manieren waarop aandacht wordt besteed aan rekenen wordt verwezen naar de bijlage.

5.6 Gevoerd beleid en toekomstig beleid betreffende de invoering van de referentieniveaus

5.6.1 Tot nu toe genomen maatregelen

Stemt uw school/uw team de activiteiten die zij wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen onderneemt af met andere afdelingen op uw school en/of andere onderwijsinstellingen? En zo ja, met welke afdelingen en/of onderwijsinstelling

Eén op de tien leidinggevend (10%), één derde van de docenten avo (35%) en ruim tweevijfde van de docenten bgv (45%) geeft aan dat hun school activiteiten met betrekking tot de invoering van de referentieniveaus niet afstemt met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen. Op scholen waar de activiteiten wel worden afgestemd vindt deze afstemming volgens leidinggevend en docenten het meest plaats met de onderbouw.

De door leidinggevend genoemde 'andere' instellingen waarmee activiteiten worden afgestemd kunnen als volgt worden samengevat:

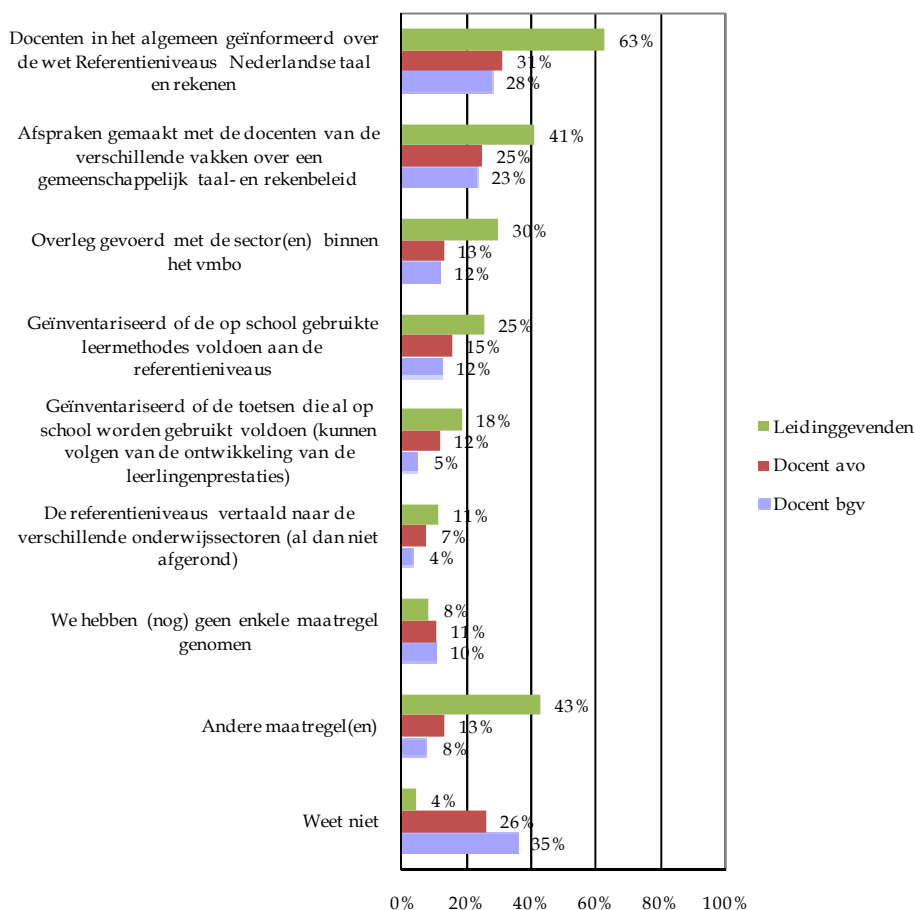
- Binnen overkoepelende organisaties;
- Met andere VO-scholen binnen de scholengroep;
- Met het PO.

De door docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee activiteiten worden afgestemd kunnen als volgt worden samengevat:

- Met collega's;
- Is nog in ontwikkeling;
- Geen idee/weet ik niet.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee activiteiten worden afgestemd wordt verwezen naar de bijlagen.

Welke maatregel(en) heeft uw school tot nu toe genomen met het oog op de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen? Meerdere antwoorden mogelijk

Circa één op de tien leidinggevenden en één op de tien docenten geeft aan dat op hun school (nog) geen enkele maatregel is genomen met betrekking tot de invoering van de wet Referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen.

De door leidinggevenden en docenten meest genoemde maatregel die op hun school is genomen betreft het in het algemeen informeren van de docenten over de wet Referentieniveaus, de minst genoemde maatregel betreft het vertalen van de referentieniveaus naar de verschillende onderwijssectoren. Opvallend zijn de relatief grote groepen docenten avo (26%) en docenten bgv (35%) die aan geven niet te weten of de school al maatregelen heeft genomen.

De door leidinggevenden genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Apart/extra uur taal en rekenen op lesrooster;
- Cito-toetsen referentiekader afgenomen;
- Coördinator(en) taal- en rekenbeleid benoemd;
- Beleidsplan opgesteld;
- Scholing;

- Werkgroep taal- en rekenen ingesteld.

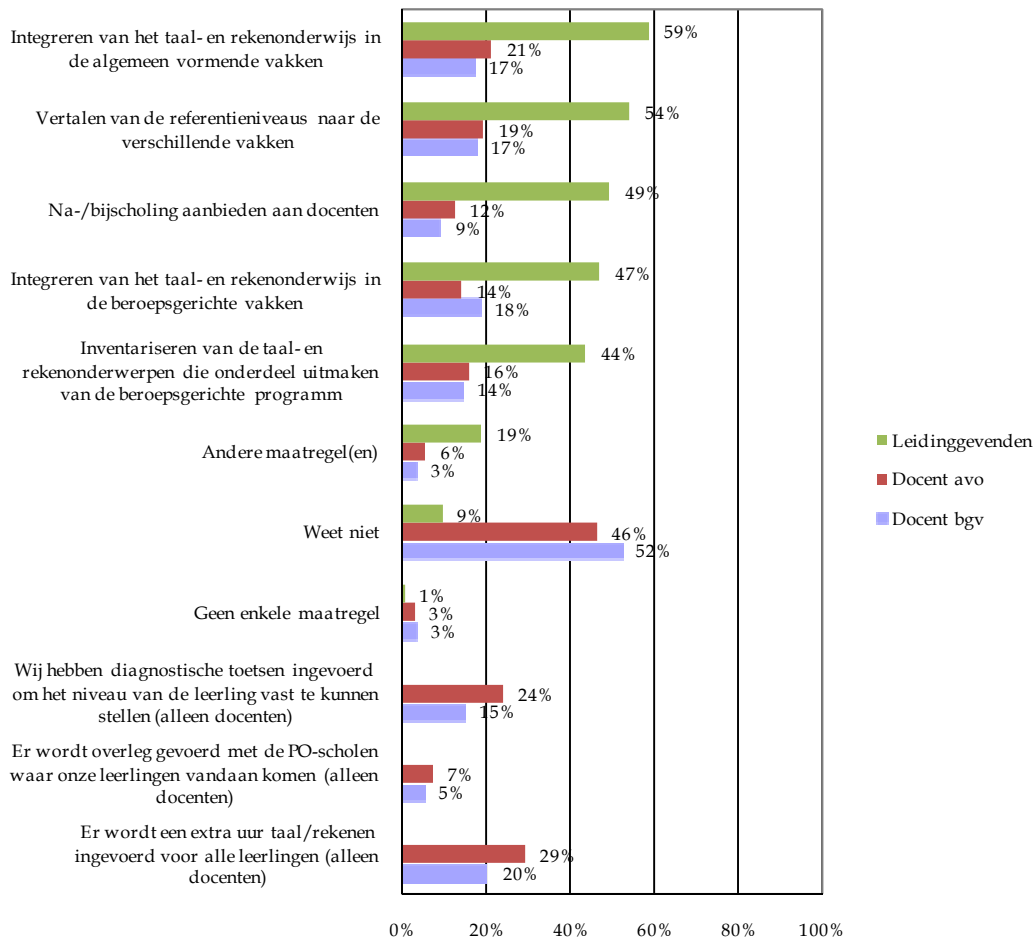
De door docenten genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Afname van rekentoets(en);
- Een (extra) uur rekenen ingevoerd;
- Scholing docenten;
- Werkgroep taal- en/of rekenbeleid gevormd.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde 'andere' maatregelen wordt verwezen naar de bijlagen.

5.6.2 Toekomstige maatregelen

Welke maatregelen gaat de school tussen nu en twee jaar nemen om zich voor te bereiden op de invoering van de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen? Meerdere antwoorden mogelijk

Vervolgens hebben we de leidinggevenden en de docenten gevraagd welke maatregelen de school tussen nu en twee jaar gaat nemen.

De door leidinggevenden meest genoemde maatregel betreft het integreren van het taal- en rekenonderwijs in de algemeen vormende vakken. De maatregel die het meest door de docenten wordt genoemd betreft het invoeren van een extra uur taal/rekenen voor alle leerlingen. Bijna de helft van de docenten geeft aan niet te weten welke maatregel(en) tussen nu en twee jaar worden genomen om zich voor te bereiden op de invoering van de referentieniveaus.

De door leidinggevenden genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Extra lessen/uren taal en rekenen aanbieden;
- Onderzoeken of aanwezige leermiddelen aansluiten bij referentieniveaus;
- Uitvoeren van nulmetingen;
- Remedial teaching inzetten.

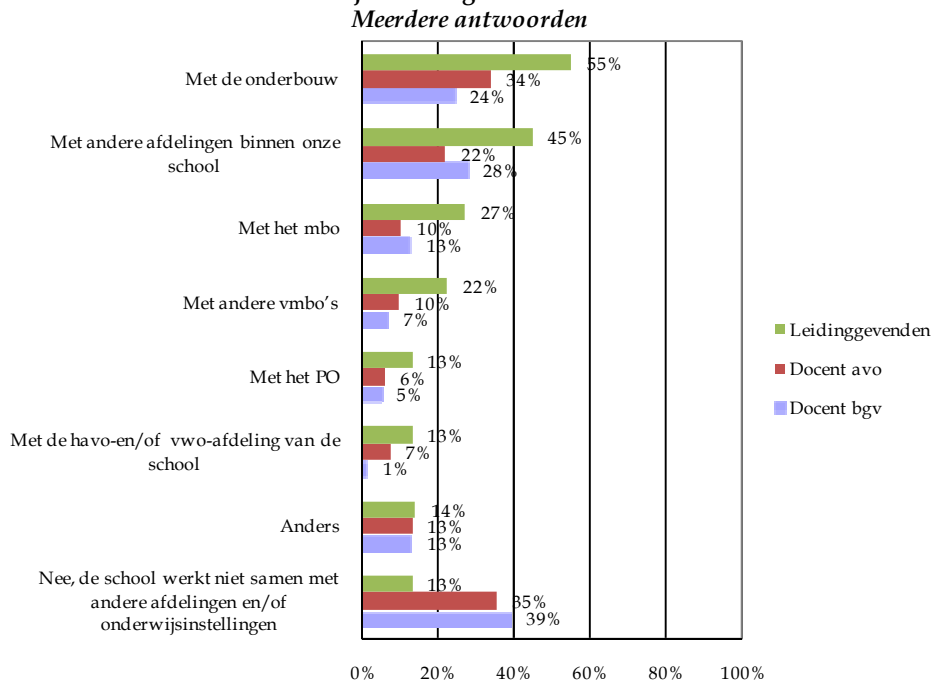
De door docenten genoemde 'andere' maatregelen kunnen als volgt worden samengevat:

- Pilotproject;
- Werkgroep ingevoerd;
- Aanpassen van toetsen/invoering diagnostische toetsen;
- Beleidsontwikkeling;
- Muiswerk.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde 'andere' maatregelen wordt verwezen naar de bijlagen .

5.6.3 Samenwerking

Werkt u wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen in het VO samen met andere afdelingen op uw school en/of andere onderwijsinstellingen? En zo ja, met welke afdelingen en/of onderwijsinstellingen werkt u samen?

Circa één op de acht leidinggevend (13%), één derde van de docenten avo (35%) en tweevijfde van de docenten bgv (39%) geeft aan dat hun school niet samenwerkt met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen. Door leidinggevend en docenten avo wordt de onderbouw het meest genoemd als samenwerkingspartner. Docenten bgv noemen het meest andere afdelingen binnen de school als samenwerkingspartner.

De door leidinggevend genoemde 'andere' instellingen waarmee wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

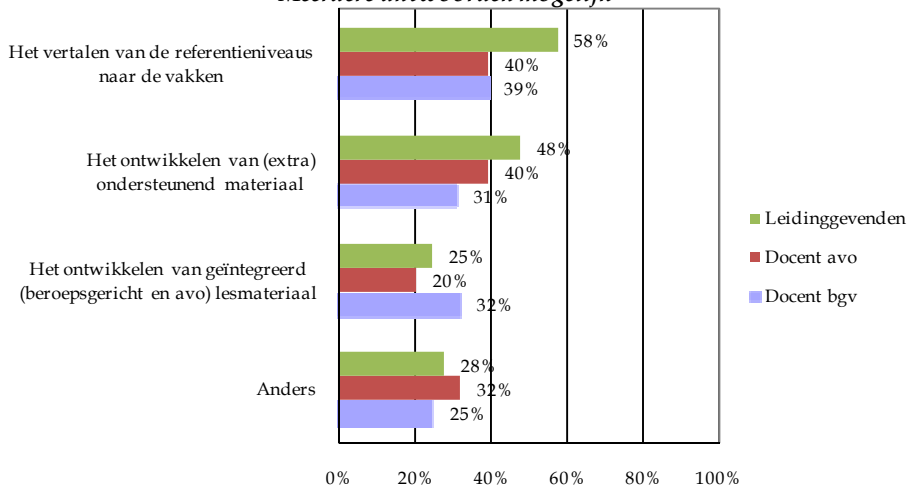
- Met de gehele organisatie waartoe de school behoort;
- Schoolbrede samenwerking;
- SLO.

Docenten geven overwegend aan dat zij 'geen idee' hebben met welke instellingen wordt samengewerkt.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevend en docenten genoemde 'andere' instellingen waarmee wordt samengewerkt wordt verwezen naar de bijlagen.

Waaruit bestaat de samenwerking met de andere afdelingen op uw school en/of andere onderwijsinstellingen?

Meerdere antwoorden mogelijk

Leidinggeevenden en docenten die hebben aangegeven dat hun school met andere afdelingen en/of onderwijsinstellingen samenwerkt wat betreft de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen, hebben we vervolgens gevraagd waaruit de samenwerking bestaat.

Leidinggeevenden en docenten noemen het meest het vertalen van de referentieniveaus naar de vakken, het minst genoemd wordt het ontwikkelen van geïntegreerd (bgv en avo) lesmateriaal.

De door leidinggeevenden genoemde 'andere' activiteiten waarin wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

- Afstemmen en uitwisselen methodieken en materialen;
- Gezamenlijk ontwikkelen van beleid;
- Uitwisselen van informatie;
- Afstemmen van lesprogramma's;
- Ontwikkelen doorlopende leerlijnen/leerplannen;
- Voeren van verkennende gesprekken.

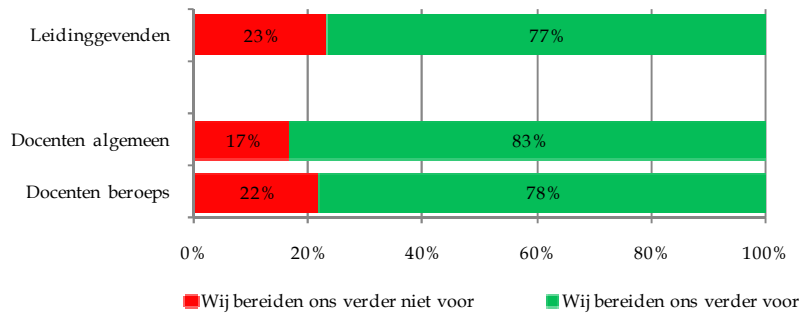
De door docenten genoemde 'andere' activiteiten waarin wordt samengewerkt kunnen als volgt worden samengevat:

- Beleid maken/uitzetten;
- Afstemmen;
- Doorlopende leerlijnen/doorstroming tussen onderwijsinstellingen;
- Uitwisselen van ervaringen;
- Geen idee/weet ik niet.

Voor een volledig overzicht van door leidinggeevenden en docenten genoemde 'andere' activiteiten waarin wordt samengewerkt wordt verwezen naar de bijlagen.

5.6.4 Overige voorbereidingen

Hoe bereidt uw school zich verder nog voor op de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen?

Tot slot hebben we de leidinggevenden en de docenten gevraagd hoe hun school zich nog verder voorbereidt op de invoering van de referentieniveaus taal en rekenen.

Circa één vijfde van de leidinggevenden en van de docenten geeft aan dat hun school zich verder niet voorbereidt.

De door leidinggevenden genoemde voorbereidingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Afname diagnostische toetsen en proeftoetsen (nulmetingen);
- Voorlichting/scholing docenten;
- Ontwikkelen taal- en rekenbeleid;
- Invoering extra uur taal/rekenen;
- Ontwikkelen doorlopende leerlijn taal en rekenen;
- Vertalen van taal- en rekenbeleid naar de dagelijkse praktijk;
- Instellen werkgroepen taal- en rekenbeleid.

De door docenten genoemde voorbereidingen kunnen als volgt worden samengevat:

- Beleid maken;
- Verstrekken van informatie aan alle collega's;
- Instellen werkgroepen ter voorbereiding op implementatie referentieniveaus;
- Aanschaf lesmateriaal;
- (Diagnostische) toetsen afnemen en analyseren;
- Extra lessen taal en rekenen;
- Inventarisatie lesmethoden met het oog op invoering referentieniveaus;
- Scholing collega's;
- Instellen werkgroepen taal- en rekenbeleid.

Voor een volledig overzicht van de door leidinggevenden en docenten genoemde voorbereidingen wordt verwezen naar de bijlagen.

5.7 Onderscheid docenten avo: α -, β - en γ -vakken

In onderstaande tabel worden de onderzoeksbevindingen voor docenten algemeen vormende vakken beschreven, uitgesplitst naar drie clusters van vakken (α -, β - en γ -vakken). Alleen significante verschillen tussen groepen docenten worden beschreven.

Docenten algemeen vormende vakken	Verschillen docenten α -, β - en γ -vakken
Inhoudelijke bekendheid invoering referentieniveaus	γ vaker niet inhoudelijk bekend
Houding tegenover invoering referentieniveaus	β vaker zeer positief
Tevredenheid informatie regelgeving invoering referentieniveaus	γ minder tevreden
Realisme eindniveau taal	
Realisme eindniveau rekenen	
Voorzien knelpunten invoering referentieniveaus	
Is er voldoende ondersteunend lesmateriaal: taal	α vaker ja, voldoende materiaal
Ziet u het als taak taal te onderwijzen	β minder vaak ja
Voldoende vaardigheden om taal in eigen onderwijsprogramma te verzorgen	β minder vaak voldoende vaardigheden alle taaldomeinen
Behoeftte versterking eigen vaardigheden taal	
Behoeftte versterking didactische vaardigheden taal	α vaker geen behoefte
Koppeling taaldomeinen aan eigen onderwijsprogramma	β vaker geen koppeling met alle taaldomeinen
Behoeftte extra ondersteunend materiaal voor leerling/docent: taal	α minder vaak behoefte extra materiaal
Behoeftte na- en/of bijscholing: taal	
Waar bestaat behoefte na-/bijscholing taal uit	γ vaker verbetering didactische vaardigheden, α minder vaak cursussen
Is er voldoende ondersteunend lesmateriaal: rekenen	α vaker weet niet
Ziet u het als taak rekenen te onderwijzen	β vaker ja
Voldoende vaardigheden om rekenen in eigen onderwijsprogramma te verzorgen	α minder vaak getallen en verhoudingen, β vaker voldoende meten en meetkunde en verbanden
Behoeftte versterking eigen vaardigheden rekenen	β vaker geen behoefte
Behoeftte versterking didactische vaardigheden rekenen	γ vaker behoefte
Koppeling rekendomeinen aan eigen onderwijsprogramma	α vaker geen koppeling getallen, β vaker koppeling verhoudingen, meten en meetkunde en verbanden
Behoeftte extra ondersteunend materiaal voor leerling/docent: rekenen	β vaker behoefte
Behoeftte na- en/of bijscholing: rekenen	
Waar bestaat behoefte na-/bijscholing rekenen uit	
Hoe taalonderwijs op school aangeboden	β minder vaak geïntegreerd in avo vakken
Hoe rekenonderwijs op school aangeboden	γ vaker geïntegreerd in avo vakken

Docenten algemeen vormende vakken (vervolg)	Verschillen docenten α -, β - en γ -vakken
Afstemming tussen vakken in aanbieden rekenen	
Aandacht wiskunde in sectoren waar niet verplicht	β vaker wordt op school niet gedaan
Afstemming activiteiten op andere afdelingen/instellingen	
Maatregelen tot nu toe genomen	β vaker weet niet
Maatregelen te nemen tussen nu en twee jaar	
Samenwerking met andere afdelingen/instellingen	α minder vaak school werkt niet samen
Waaruit bestaat samenwerking met andere afdelingen/instellingen	β vaker ontwikkelen (extra) ondersteunend materiaal
Hoe bereidt school zich verder voor	